

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 755

Kadı Burhaneddin

Prof.Dr. Yaşar YÜCEL

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 755

Kadı Burhaneddin

Prof.Dr. Yaşar YÜCEL

TÜRK BÜYÜKLERİ DİZİSİ : 36

Kapak Düzeni Saim ONAN

Onay : 3.3.1987 tarih ve 928.1-797 sayı
Birinci Baskı : 1987
Baskı Sayısı : 15.000
Semih Ofset – ANKARA

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

Kadı Burhaneddin Ahmed'in Yetiştirilmesi ve Yükselişi	1
Kadı Burhaneddin'in İktidar Mücadelesi	2
1) Kadılık Devri	2
2) Vezirlik Devri	4
3) Nâiplik Devri	6

İKİNCİ BÖLÜM

Kadı Burhaneddin Ahmed'in Hükümdarlığı Devri I	9
Kadı Burhaneddin Ahmed'in Takip Ettiği Siyasetin Ana Hatları II	23
1) Kadı Burhaneddin'in Memluklarla İlişkileri	23
2) Kadı Burhaneddin'in Osmanlılarla İlişkileri	27
3) Kadı Burhaneddin-Timur İlişkileri	30
4) Kadı Burhaneddin'in Komşu Beyliklerle İlişkileri (1388-1397)	34
5) Kadı Burhaneddin'in Akkoyunlularla İlişkileri, Ölümü ve Devletinin Sonu	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kadı Burhaneddin Ahmed'in Kişiliği ve Devletinin Karakteri	44
Bibliyografya	59

ÖNSÖZ

XIV. yüzyılda yaşamış olan Kadı Burhaneddin, millî tarihimizin üzerinde durulacak önemli şahsiyetlerinden biridir. Devlet yönetimine babadan kalma bir görev olan kadılıkla başlamış, çocukluğunda devrinin her türlü ilmini öğrenerek kendini yetiştirmiş, babası görevli olarak ayrılıp çeşitli yerlere gittiğinde, onun yerine bakarak tecrübesini geliştirmiştir. Bir süre kadılıkla uğraşmış, vezirlik, nâiplik yapmış, kendi devletini kurmadan önce bulunduğu topraklarda hüküm sürmekte olan Eretnaoğulları devletinin bir ara gösterdiği zayıflıktan yararlanarak devlet yönetimini ele geçirmiş, hayatı süresince merkeziyetçi devletini adaletle yönetmeye çalışmıştır. Çevresindeki beyliklerin kendine karşı düşmanca tutumları karşısında o, sürekli barışçı ve bağışlayıcı bir politika işlemiş, çoğu komşu beyliğinin, entrikalarla kendini yıkmaya çalıştığını görünce üzerlerine yürümüş, ama neye hikmetse her seferinde o beyliklerin aman dilemesiyle Kadı Burhaneddin, onları bağışlamıştır.

Kendine karşı düşmanca davrananlara iyi muamele etmekten geri durmamıştır. İyi niyetli bir hükümdar olarak görünmüş, bu görüntü karşısında sürekli komşu beyliklerin düşmanca davranışlarıyla karşılaşmıştır. Kendi sonunu da barışçı ve iyi niyetli olması hazırlamıştır. Bir sefer sırasında esir alınmış, başkentinin teslim edilmesi için baskı aracı olarak kullanılmak düşüncesiyle, galip beylik komutanları tarafından başkenti önüne getirilmiş, başkent kale komutanlarının kaleyi galip beyliğe teslim etmeyi reddetmeleri üzerine orada başı gövdesinden ayrılarak hem kendi hayatına, hem de devletine son verilmiştir.

Bu çalışmada 1970 yılında yayımlanmış olan “Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti” adlı monografik eserimizdeki plan takip edilmiştir. Birinci bölümde Kadı Burhaneddin’in ailesi ve yetişmesi ile Eretnaoğulları beyliğindeki durumu üzerinde durulmuş, kadılığı, vezirliği ve hükümdar nâipliği devirleri anlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise şahsen hükümdar olduktan sonra merkeziyetçi bir hükümeti oluşturmak yolundaki çabaları anlatılarak başlıca komşu beyliklerle olan ilişkileri ve sonu üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde de Kadı Burhaneddin’in kişiliği ve devletinin özellikleri aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Prof. Dr. Yaşar YÜCEL

BİRİNCİ BÖLÜM

KADI BURHANEDDİN AHMED VE DEVLETİ

KADI BURHANEDDİN AHMED'İN YETİŞMESİ

VE YÜKSELİŞİ

Eretna beyliğinin zayıflaması sonucu idareyi ele alan ve kendi adıyla anılan devleti kuran Kadı Burhaneddin, 1345 yılı ocak ayında Kayseri'de dünyaya gelmiştir. Kayseri kadılığını atadan kalma bir makam olarak işgal etmiş olan ailesinin kaynağı ve oynadığı rol hakkında devrin kaynaklarında geniş bilgi bulunmaktadır. Babası Kayseri Kadısı Şemseddin Mehmed, Oğuzların Salur boyundan olup, onun da atalarından olan Mehmed, Harezm'den Kastamonu'ya gelmiştir. Kastamonu'ya geliş tarihi bilinmemektedir. Çeşitli devlet görevlerinden sonra Kadı Burhaneddin Ahmed'in dedelerinden Siraceddin Süleyman, Kayseri kadılığına getirilmiş, Selçuklu devlet adamlarından birinin kızıyla evlenip Selçuklu devletiyle akrabalık kurmuştur. Kadı Burhaneddin'in annesi ise Selçuk devrinin nüfuslu kişilerinden biri olan Abdullah Çelebi'nin kızıdır.

Doğduktan kısa bir süre sonra annesini kaybetmiş olan Burhaneddin'in yetişmesinde babasının emeği büyük olmuştur. Dört yaşında öğretime başlamış, kısa süre içinde Arapça ve Farsça eserleri okumuştur. Rahatlıkla okuyup anlama yeteneğini geliştirdiği için devrinin büyüklerinden çeşitli hediyeler almıştır. 12 yaşlarında kendi seviyesinin çok üzerinde olan kitapları okumuş, kendini yetiştirmiştir. 1356'da Kayseri'de çıkan karışıklık üzerine babası ile birlikte Şam'a gitmiştir. Kay-

seri'deki karışıklık sona erince yine Kayseri'ye dönmüş; babasının bulunmadığı zamanlar babasının yerine bakarak, bu işte de becerisini ortaya koymuştur. 14 yaşında iken babası ile birlikte Mısır'a gitmiş, orada devrinin ilimlerini öğrenmiş, bilgilerini artırmaya devam etmiştir.

Mısır'da seçkin bilim ve idare adamlarını tanımış, devrin ünlü bilginlerinden birinin Şam'da bulunduğunu haber alınca Kahire'den Şam'a gitmiş, onun derslerine devam ederek çeşitli konularda bilgilerini artırmıştır. 19 yaşında gittiği hacdan dönüşünde babasını kaybetmiş, bunun üzerine Haleb'e gelen Burhaneddin burada ilmî çalışmalarını devam ettirmiştir. Daha sonra Kayseri'ye gelerek bir süre sonra yönetimi ele almış, çok çalışarak devletin düzenini sağlamış, bu çalışmaları sonucu saygınlığını kendisi sağlamıştır.

KADI BURHANEDDİN'İN İKTİDAR MÜCADELESİ

1) Kadılık Devri

Kadı Burhaneddin'in Kayseri'deki kadılığı sırasında Eretna devletinin durumu çok karışıktı. Eretnaoğulları devletinin başındaki Mehmed'in devlete hakim olamaması nedeniyle, o bölgede bulunan Moğollar ayaklanmışlar, Mehmed Bey ise Memluklardan yardım almasına rağmen bu ayaklanmayı bastıramamıştı. Bu ayaklanma sonucunda devlet erkanındaki kişiler tarafından katledilmesi aslında var olan hoşnutsuzluğu daha da artırmıştır, düşmanları ümitlendirmiştir. Ülke bu durumdayken Kadı Burhaneddin, bir süre Kayseri yakınlarında bir çiftlikte inziva hayatı yaşamış, bu sıralarda devlet yönetiminde bir keyfi yönetim, bir zevk sefa dönemi başlamış, her türlü yolla hile ve desise ile çıkarlarını koruma yoluna girmişlerdir.

Karamanoğlu beyi çevresindeki beyliklerden de yardım alarak devlet merkezine saldırıya geçmiş, bu sırada hamamda eğlenmekte olan Eretnaoğlu Ali Bey, bu beklenmedik saldırı karşısında tüm ağırlıklarını bırakarak Sivas'a doğru kaçmış, esir olmaktan Kadı Burhaneddin sayesinde kurtulabilmiştir.

Ali Bey'in kurtarılmasında önemli bir rol oynayan Kadı Burhaneddin'e Karamanlılar elçiler göndermiş, anlaşma yollarını aramışlardır. İşte böyle bir ortamda çıkan çeşitli anlaşmazlıkları çözerek siyasî hayata sürüklenmiştir.

Devlet yönetimindeki bir sürü karışıklık sonucu devletin başsız kaldığı ve iktidar buhranının gergin bir devreye girdiği günlerde, Hacı Mukbil adlı komşu devlet yöneticisi tarafından bir kez daha tutuklanan Eretnaoğlu Ali Bey ile Kadı Burhaneddin arasında bir yakınlaşma oldu. Ali Bey güvendiği adamlarından birini gizlice Burhaneddin'e göndererek, kendisini Hacı Mukbil derdinden kurtardığı takdirde tüm isteklerini kabul etmeye hazır olduğunu bildirdi. Mülk ve devlete ait işlerin idaresinin de uygun gördüğü şekilde yürütüleceğini vaadederek, yeniden sürekli bir dostluk taahhüdünde bulundu. Kadı Burhaneddin, Ali Bey'in bu teklifini kabul etmekle birlikte bazı isteklerde de bulundu. Bu istekler üzerine Ali Bey'le anlaşma yapılamadı. Öyle anlaşıyor ki, Kadı, bu istekleriyle devlet yönetimine hakim olmak istemişti. Daha sonra Ali Bey Kadı Burhaneddin'e başvurarak, aralarındaki anlaşmazlığı gidermek istediğini bildirdi. Aslında Hacı Mukbil'i kendine rakip gören Kadı, Ali Bey'le anlaşmış, Hacı Mukbil ise Kadı'nın, kendi aleyhine, Ali ile anlaşmışından habersiz, Burhaneddin'in tavsiyelerine uymuştur. Bunun sonucu Hacı Mukbil, Ali Bey'i serbest bırakmıştır. Ali Bey çok geçmeden Sivas'a gelip yönetimi eline almış, bunun üzerine öteden beri Hacı Mukbil'in yaptıklarından hoşlanmayan Sivas halkı şehirde büyük bir isyan çıkarmıştır. Kadı ve Ali Bey ayaklanmayı desteklemişler, Ali Bey taraftarları şehirdeki Hacı İbrahim adlı ki-

şinin hazine ve mallarını yağma ettiği gibi, Hacı Mukbil'i de yakalayıp hükümdarın huzuruna getirdiler. Ali Bey, önce Hacı Mukbil'e hayatını koruyacağına dair söz verdi ise de, aynı gece öldürülmesini emretti. Böylece beyliğin yönetimine sağlamca yerleştiği kanaatine varan Ali Bey, 1378 ortalarında Kadı Burhaneddin'i vezirliğe getirdi.

2. Vezirlik Devri

Burhaneddin'in yukarıda sözünü ettiğimiz kadılığı devri, kişiliğinin oluşmasında en önemli safhayı oluşturmaktadır. Ali Bey'in iktidarını kırmak, faal bir fetih siyaseti takip etmek, merkezîyetçi bir idare kurmak ve devletin kaderine sahip olmak fikirleri hep o zaman zihninde gelişmiş olmalıdır. Nitekim aşağıda görüleceği gibi vezirliği ele alınca her fırsatta Ali Bey'i bu düşünceleri yönünde bir politika takip etmeye zorlamıştır.

Vezir olarak işlerin idaresinde kısa süre içinde söz sahibi oldu. Adalet ve yönetim işlerinin ıslahı ile ilgilendi. İsteddiği kişileri yönetim başına geçirdi. Onlara bol bol ihşanlarda bulundu. Askerî ve siyasî değişiklikler ve hareketler dolayısıyla bozulmuş olan düzeni yeniden kurdu, her tarafta ortaya çıkan eşkıyayı sindirdi.

Gerçekte büyük başarıları sayesinde Kadı'nın nüfusu ve taraftarları her gün biraz daha arttığı gibi, bu durumun Ali Bey'in hoşuna gitmediği de ayrı bir gerçektir. Bu sebeple Ali Bey, Kadı'yı yıpratmak için çeşitli çareler aramaya başlar. Ancak bu çabalar tersine bir sonuç verir. Kadı'nın devlet yönetimine biraz daha kuvvetli bir şekilde oturmasını sağlar. Çok geçmeden de mülkî yetkilerin yanında bir de askerî yetkileri eline alır.

1379 yılının ilkbaharında Ali Bey, veziri Burhaneddin'i yanına alarak, Niksar üzerine yürüdü. Burayı Taceddin Bey yö-

netimi altında bulunduruyordu. O da idarededeki anarşiden yararlanarak bir süredir bağımlılık şartlarını yerine getirmiyor, yıllık vergiyi de vermek istemiyordu. Ancak Taceddin Bey'i sindirmek amacıyla yapılan hareket, yine Ali Bey'in beceriksizliği sebebiyle, tam bir başarısızlıkla sonuçlandı.

Bu sırada Erzincan valisi ölmüş, yeri boş kalmış, bu toprakları eline geçirmek için Ali Bey harekete geçmiş, ancak Kadı, bu topraklardan önce daha önemli olan bazı yerlerin ele geçirilmesinin daha fazla gerekli olduğu konusundaki uyarısına rağmen Ali Bey'i bu isteğinden vazgeçirememiştir.

1380 yılı ortalarında göçebe Moğol beyleri Sivas'a gelerek bağımlılık şartlarını yerine getirmişler ve Ali Bey'i ülkelerine davet etmişlerdi. Kadı, Ali Bey'i zor ikna edebilmiş, onların emellerini açıklamaya çalışmıştır.

Vezir Kadı Burhaneddin, kendine bağlı kişileri topladığı bir danışma meclisinde devletin yeni durumu ve alınması gereken önlemler konusunda etraflı açıklamalarda bulundu. Düşmanın yakın olması yüzünden, asker arasında karışıklık ve yağmaya meydan verilmemesi için, 1380 yılı ortalarındaki Ali Bey'in ölümünü şimdilik saklamak ve ancak Tokat'a vardığı zaman açıklamanın doğru olacağını bildirdi. Bu teklifi danışma meclisindeki kişilerce benimsendi. Bu toplantıdaki kişiler ayrıca Kadı'ya, kendisinin görüşlerinin dışında hareket etmeyeceklerine dair söz de verdiler.

Vakit geçirmeden hükümdarın ölümü ile ortaya çıkan yeni meseleleri ortadan kaldırabilmek için bazı kişileri huzuruna çağırarak onlarla uzun bir görüşme yaptı. Bu kişiler devletin yöneticisinin ölümü ile iç ve dış düşmanların harekete geçeceklerini, hatta bazılarının saldırıya hazırlandıklarını söyledi. Buna karşılık devlet yönetimini kuvvetlendirmek için çeşitli önlemler almak gerektiğini, ehliyetli kişilere yöneticilik verilerek onların devlet yönetimine katkılarını sağlamak gerektiğini bildirdi.

Bir süre sonra Kadı Burhaneddin, meclisin kabul ettiği şartlar dahilinde yönetimi Kılıç Arslan'a bıraktı ve Kayseri'ye

gitmek üzere hazırlıklara girişti. Kayseri'ye yaklaştığı zaman o bölgedeki Moğol toplulukları, kendisini karşılamış ve ona itaatlerini bildirmişlerdir. Kılıç Arslan komşu devletlerden biriyle yaptığı savaşta başarısızlığını Kadı Burhaneddin'e yüklemek için çok çaba göstermiştir.

Bütün bunlardan sonra Kılıç Arslan, kendisine karşı yönetime rakip birinin çıktığını görerek korkmaya başlamıştı. Onun idaresinin kötülüğünden yakınanlar Kadı Burhaneddin'in bir an önce tam yetkiyle devlet yönetimini eline almasını istiyorlardı. Kılıç Arslan ise bu istekleri Kadı'yı Sivas'tan uzak tutarak bastırabileceğini sanıyordu. Bu sebeple onu Karahisarın doğusuna göndermeyi istedi. Bunu gören halk Kadı'nın yönetime geçmesi için onu desteklemeye devam ettiğinden ve Kadı da ordu üzerindeki etkisini artırmak istediğinden, halkın isteğine uyarak ordunun başına geçti ve komşu bir ülkeye sefere çıktı, sefer dönüşü Kılıç Arslan'ın yerini kuvvetlendirmek için Eretna beyi Ali'nin dul eşiyle evlenmiş olduğunu gördü. Durumdan kendine karşı bir suikast kokusu aldı ve onlardan önce davrandı. Kılıç Arslan'ın bu evliliği halk ve üst düzey yöneticileri arasında iyi karşılanmamış, Kadı da bundan yararlanıp komutanlardan biriyle anlaşmış ve bir gezinti sırasında Kılıç Arslan'ı kendi elleriyle hançerleyerek öldürmüştür. Daha sonra yakınlarını katletti. Bunun üzerine halk, huzuruna grup grup gelerek bağlılıklarını bildirdiler.

3) Nâipliği Devri

1381 yılında Kılıç Arslan'ın öldürülmesinden sonra başkentte toplanan halk meclisi, öldürme olayında Kadı Burhaneddin'in haklı olduğuna karar verdi. Aynı meclis, oy çokluğu ile Ali Bey'in oğluna nâip olarak emîrlik makamına Kadı Burhaneddin'i getirmek kararını aldı. 1381 yılı başlarında nâip olarak emîrlik makamına gelen Burhaneddin, memleketin her tarafına elçi ve buyruklar göndererek iktidarı ele aldığını bildi-

rerek, paşaları, beyleri ve ordu komutanlarını merkeze çağırıp kendisine bağlılıklarını bildirmelerini istedi. Onlara çeşitli ikramlarda bulunarak, güvenlerini kazanmak istemiş, halkın da sıkıntısını hafifletecek önlemler alarak bir taraftan da halkın güvenini kazanmaya çalışmıştı. Sivas'taki taşkınlıklara son vermek ve olayları yatıştırmak için yazılı emirler çıkararak gercek dışında, yani aslı yokken bir başkasına kötülük yapamayacak davalar, bir Müslüman kadı tarafından yürütülerek haklıya hakkı teslim edilecek şeklinde halkı huzursuz edenlere karşı önlemlerini almış oldu. Bu önlemlere karşı hareket edenler şiddetli cezalara çarptırılacak diye buyruklar göndermişti. Daha sonra nâip yakın adamları ile bir toplantı yaparak, onlardan yazılı buyruğun eksiksiz tatbiki ile gece gündüz görevleri başından ayrılmamaları ve yeni bir karışıklığın çıkmasını önlemek için ellerinden gelen çabayı göstermelerini istedi. Böylece sahip olduğu büyük kudret sayesinde devletin her türlü kaynaklarını, askerî, mülkî bütün kuvvet ve yetkilerini elinde topladı. Halkın devletle olan ilişkilerini düzene soktu. Yaptığı bunca işlere karşılık devletin üst düzey yöneticileri arasında kendini çekemeyenler vardı ve onlar, her fırsatta Kadı Burhaneddin'i yıpratmak için ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlardı. Kadı, bunlara karşı harekete geçmenin daha erken olduğunu düşünüyordu, ayrıca da devlet işlerini sadık ve dirayetli adamlarına havale etmişti. Halk arasında da çevre beyliklerin beylerinin tarafını tutanlar vardı. Kadı, bütün bunların farkında olduğundan, hasımlarına karşı barışçı bir tutum içine girmiş, böylece kendini güven içine alıp mutlak otoritesini sınıksız devam ettirebileceğini ummuştur.

Bir süre sonra umduğunu bulamayan Kadı Burhaneddin, hasımlarından çabuk davranıp, üstünlük kazanmak için hazırlıklara başladı. İlk iş olarak da yönetimde kendine karşı olan kişileri merkezden uzaklaştırdı. Bazı komşu beylere ihsanlarda bulunarak onların kendine karşı harekete geçmeyeceklerine dair söz aldı.

Buna rağmen komşu beyliklerden birinin yöneticisi durumunda olan kişi, Kadı Burhaneddin'den devletin idaresini, çocuk yaşta olan Eretnaoğlu Ali Bey'in oğluna bırakmasını, kendisinin vezirlik ile yetinmesini istemek cüretini gösterdi. Bu Kadı'nın her şeyden vazgeçmesi demekti ki, bu kabul etmesi imkânsız bir şeydi.

Bunun üzerine bu istekleri ileri süren kişiye karşı harekete geçmek için hazırlıklara başladı. Kısa süre içinde hazırlıklarını tamamlayıp, savaşa girildi. Gerçekten iki taraf arasında bir meydan savaşı oldu. Bu savaş Kadı Burhaneddin'in tam bir başarısıyla sona erdi. Savaş sırasında askerlerinin başarısını takdir eden Kadı Burhaneddin, zaferden sonra yağmaya izin vererek onları mükafatlandırdı.

İKİNCİ BÖLÜM

KADİ BURHANEDDİN AHMED'İN HÜKÜMDARLIĞI DEVRİ

I

Kadı Burhaneddin, iktidarını sınırlayan ordu komutanlarından sonuncusunu da etkisiz hale getirdikten sonra, kendini hukuken de hükümdarlık mevkiine gelmek için yeteri kadar kudretli hissetti. Aslında Kadı Burhaneddin Eretnaoğlu Ali Bey'in çocuk olan oğlunun hükümdarlık mevkiindeki varlığına rağmen nâipliğinden itibaren bütün hüküm ve nüfusu ele geçirmiş, bir sultan gibi hüküm sürmüştür. Şimdi de fiilî durumuna İslâm hukuk ve anelerine göre bir kanuna uygunluk durumu verip saltanatını ilân etmiştir. Adına hutbe okutup, para bastırarak bundan böyle kendi adıyla anılacak olan devletini tek başına yönetmeye başladı. Yeni tahta çıkan bir hükümdarın tahta geçişini o zaman İslâm hükümdarlarına müjdelemesi âdetine uyarak da çevredeki Müslüman hükümdarlara elçiler ve mektuplar göndererek tahta geçtiğini bildirdi. Tarih 1381 idi. Saltanatının ilk yıllarını tahta yerleşerek, devletin birliğini sağlamak için tehlikeli mücadelelerle geçirdi. Bu devrede Eretna emîrinin doğal mirasçısı sıfatıyla devlet tahtı üzerinde hak iddia edebilecek kişileri birbiri ardından ortadan kaldırmaya, kaldıramadıklarınınnsa hiç değilse kendine bağımlı olmalarını sağlamaya çalıştı. Çünkü Selçuk ve Osmanlı kaynaklarında "Rûm bölgesi" diye geçen bu bölge soylu ve büyük toprak sahiplerinin meydana getirdiği özerk bir bünyeye sahip idi. İşte bu topluluğu oluşturan ailelerin nüfuzunu kırmak, onların sultanın

emir ve arzusuna bağımlı olmalarını sağlama politikası, nâipliği devri bahsinde biraz üzerinde durulduğu gibi merkezîyetçi hükümetinin temeli ve devleti kurma ve genişletme çabalarına karşı koyan ciddi bir siyasî kuvvet, rakip ve karşı bir aristokratlar cephesi oluşturmalarına rağmen, hükümdarın baştan beri kararlı davranışı nedeniyle merkezî devlet idaresinin bağımlı aletleri ve basit askerî şefleri durumuna düşmekten kurtulamamışlardır. Zaten siyasî hayata atılmasından itibaren Kadı Burhaneddin'i çekemeyenlerin şimdi tahta geçmesine rıza göstermeyecekleri de açık bir gerçektir.

Kadı Burhaneddin'e karşı olanların, onun soyunda hükümdarlık yapmış bir kimsenin bulunmadığını bahane ederek tahtı işgal etmeye hakkının olmadığını ileri sürecekleri bir gerçektir. Nitekim de öyle olmuştur. Fakat asıl endişeleri, Kadı Burhaneddin'in resmen tahta geçmesinden sonra devletin iç ve dış siyasetinde radikal bir değişme olacağını bilmelerinden ileri geliyor olmalıdır. Çünkü o vezirliği döneminde Eretnaoğlu Ali Bey'e tamamen karşı bir siyaset gütmüştü. Nâipliği sırasında ise onun nereye gitmek istediği ana hatları ile ortaya çıkmış bulunuyordu. Öte yandan gerçek bir asker olan Kadı Burhaneddin'in saltanat ve iktidarının ilk şartı olarak bir fetih politikası düşündüğünü de ona karşı olanlar çok iyi biliyorlardı. Ancak bütün bunlara rağmen Kadı Burhaneddin, her tarafta düşmanın harekete hazır beklediğini, Eretnaoğlu Ali Bey'in henüz bir çocuk olarak tahta çıktığı zamanki buhranlı durumun tekrar etmek üzere bulunduğunu anlamakta gecikmemiştir. Bu zor durumda önceleri ister istemez, bir barış politikası izlemek zorunda kaldı. Durumunu kurtarmak için birçok fedakârlıklarda bulunarak tahtını emniyete almak için çalıştı. Çevrede bir açığını bekleyen komşu beylere birer mektup yazarak gönüllerini almak istedi. Bir taraftan da emîrlerinden ikisini yanlarına asker vererek Tokat'a göndermeyi ihmal etmedi. Bunlara Tokat kalesine çekilmiş olan birtakım emirlerin hareketlerini kontrol görevini vermişti. Yola çıkan emirler Tokat'a vardıklarında kaledekiler, bağımlılık şartlarını yerine getirmemek sure-

tiyle Kadı Burhaneddin'in hükümdarlığına karşı olduklarını açıkça belirtmiş oluyorlardı. Bu haber üzerine Kadı Burhaneddin, çok güvendiği bir kimseyi devlet merkezi olan Sivas'ta bırakarak has askerleriyle Tokat'a hareket etti. Şehre girince kale beyi, kale halkı ile birlikte kulluğunu sunarak durumu idareye çalıştı. Bu sırada tahta çıkış haberini Tokat kalesine götüren elçi de karargâha dönmüş, kaledeki havayı Kadı Burhaneddin'e anlatmıştı.

Devlet tahtını ele geçirmek için isyan çıkarmaya çalışan emîrlerin durumu Kadı Burhaneddin'i çok düşündürmüş olmalıdır. Kısa bir zaman önce yapılmış anlaşmayı ve gördükleri iyilikleri unutarak çok sıkışık bir anda oynadıkları bu kötü oyun, hükümdarda onları yok etmek için azim ve kararını daha çabuk vermek durumunu ortaya çıkardı. O, bu tehditlere önem vermez göründüyse de, bundan önceki hükümdarın tahta çıkışında meydana gelen karışıklıkların tekrar edebileceğini düşünüyordu. Bu sebeple de ılımlı bir hava yaratarak isyana niyet etmelerinin sebeplerini öğrenmek istedi ve elçisini kaleye göndererek yatıştırma siyasetine başvurdu. Fakat onların yine de kendisini tehdit ettiklerini görünce kale kapısına bir miktar kuvvet yerleştirerek giriş çıkışlarını yasakladı. Kendisi de şehre çekilerek karargâhını kurdu. Bu sırada kendine karşı olan ordu komutanlarının Kadı Burhaneddin'in kişiliğine karşı bir suikast için geniş çapta harekete geçtikleri gözlenmekteydi. Yapılan plan gereği Kadı Burhaneddin bir av partisine çağılacak, orada öldürülecek ve olaya kaza süsü verilecekti. Bu sırada da kale içindeki komutan ve kuvvetleri Kadı Burhaneddin'in ava gitmesinden yararlanıp bir çıkış hareketi ile kale dışında bekleyen Kadı Burhaneddin'e bağlı iki komutanı saf dışı bırakacaklardı. Bunu haber alan Kadı Burhaneddin şehre döndü ve kale halkının da harekete katıldıklarını öğrenerek, Tokat kalesine baskılarını artırdı.

Çok geçmeden Kadı Burhaneddin, sebep ve sonucu bakımından daha önemli bir nitelik arzeden bir suikaste daha

maruz kaldı. Bu suikast neticesinde eğer başarılı olunursa Ert-naoğlu Ali Bey'in oğlu Mehmed, saltanata geçirilecekti. Hazır-lanan plan gereği Kadı Burhaneddin yine ava davet edilecek, bu şekilde ordu ve şehirle ilgisi kesildikten sonra orada öldürü-lecekti. Ancak bir ihbar sonucu durumu öğrenen Kadı Burha-neddin, topladığı komutanlar ve yöneticiler meclisinde kendine suikast hazırlayanları topyekün yok etmek kararına varmışsa da, bu kararını uygulamaya koymadı. Kadı Burhaneddin'in bu davranışını onların daha önceki hizmetlerine karşılık olarak yapmadığını düşünmek uygun gibi görünüyorsa da, gerçekte henüz buna cesaret edebilecek kadar yerini sağlam görme-diği muhakkaktı. 1382 ilkbaharına kadar Tokat kuşatması ile ilgilendi. Bir taraftan kalenin kuşatması, öte yandan küçük sultanın etrafında toplanarak kendisine karşı iktidar mücadelesinde bulunanlarla uğraşmak, sonunda suikast heyetine dahil bir komutanın Tokat'tan kaçtıktan sonra Kadı Burhaneddin'in düşmanları ile anlaşması ve Sivas sınırları içinde saldırgan ha-reketleri, iktidarının ilk kısmını dolduran başlıca olaylardı.

Düşmanlarının her an kendine saldırabileceğini düşünen Kadı Burhaneddin, Tokat kuşatmasını kaldırarak, kaledeki halk ve komutanlarla kendisine karşı olanlarla birleşerek halka karşı yıkıcı hareketlerde bulunmamaları şartıyla bir barış yaptı. Devlet merkezine döndü. Bundan cesaretlenen bir emîr, çevredeki emîrleri Kadı Burhaneddin'e karşı harekete geçme-leri için her fırsattan yararlanarak saldırıya geçmeleri için on-ları teşvik etmeye çalışıyordu. Bu amacında da bir dereceye kadar başarılı oldu.

Bu durumdan haberi olan Kadı Burhaneddin, mahallî bey-liklerin hakimiyeti yerine geniş bölgeleri bir idare altında bir-leştirmeye çalışan merkezîyetçi bir siyasetin temsilcisi olarak ordusunun eksikliklerini süratle gidermeye çalışmaya başladığı sırada kendine düşman olan üç, dört emîrin birleştiklerini öğ-renerek şehir dışında çadır kurdu ve hemen hareket ederek düş-manlarının toplanma yerine yakın bulunan bir kaleye hücum ederek ele geçirdi. Muhafızlığını da adamlarından Körpe Bey'e verdi. Bu kalenin alınmasından sonra Kadı Burhaneddin'in bu

davranışı kendine karşı olanlar arasında bir panik havası yarattı ve her biri kendi kalelerine çekildiler.

1382 yılı yazında ise Kadı Burhaneddin bazı beylerin sandıkları gibi gevşek ve zayıf değildi. O, ansızın kaleleri elde etmenin zor ve uzun karşı koymaların meydana getirdiğini, komşu ve yabancı devletlerin müdahale ve korumasına yol açtığını tecrübeleri sayesinde öğrenmişti. Bu düşünce sonucu bir süre sonra Tokat'a gitti. Amacı bir mukavemet yuvası durumuna gelen kaleyi teslim etmeye zorlamak için halkın ekinlerini biçerek içeriye almadan önce yolları tutmak, kaleye giriş çıkışı yasaklamaktı. Kadı Burhaneddin'in kale üzerine harekete geçtiğini duyan kale muhafızı, kaleyi bırakarak yakın bir kalenin muhafızı ile anlaşıp, birlikte çevredeki Moğolların yanına çekildi. Burada boş durmayıp tek istekleri ganimet elde etmek olan göçebe unsurları, Kadı Burhaneddin aleyhine harekete geçirmek için tahrik etmeye başladılar. Bu sırada Tokat kalesinin kuşatması süratle sürmekteydi. Bir süre sonra Moğolların yanına giden tahrikçi beylerin çabalarının meyve verdiği görüldü. Moğol emirleri kendisine karşı harekete geçmek için kendi aralarında anlaşmışlardı. Bunun üzerine Tokat'ta topladığı harp meclisinde Kadı Burhaneddin, bütün ayrıntılarıyla meseleyi emirleriyle tartıştı. Bir komutanı derhal savaşa girilmesini istedi. Sonunda meclis Kadı Burhaneddin'in isteğine uyarak kaleye güvendiği bir komutanını bırakan Kadı ile birlikte ordusu, dağlık bir bölgeye çekilip, ortadaki karışıklık biraz giderildikten sonra kuşatmaya devam etmek üzere Sivas sınırındaki bir yere çekildi. Verilen karar gereği bir komutanını kalenin kuşatmasına, bir komutanını da şehirde bırakarak burayı korumaya memur etti. Kendi de doğrudan doğruya kendi şahsına bağlı askerlerle diğer kuvvetleri komutası altına alarak Moğol ordusunun her zaman geçtikleri yolda pusuya yattı. Bu sırada, yakında yapılan anlaşma gereği Amasya emirine yardıma gelmesi için gönderilen elçi geri gelmişti. Elçi, Moğolların bu hareketini haber aldığını, elindeki kuvvetlerle Turhal'a gelerek Moğollara karşı harekete geçmek

üzere hazır beklediğini haber verdi. Daha sonra araya giren bazı olaylar sebebiyle Kadı Burhaneddin'e yardım etmekten vazgeçti. Bundan habersiz olan Kadı Burhaneddin, kesin neticeyi beklediği ve askerinin dağılık olarak etrafta dolaştıkları bir anda düşman ordusunun çok yakınına geldiğini haber aldı. Moğolların, Kadı Burhaneddin'in kumandasındaki kuvvetlerle şehri savunma ile görevli kuvvetlerin arasına sızmayı başarmaları ve Sivas kuvvetlerinin bozulması çok nazik bir durum yaratmıştı. Böyle buhranlı bir anda ordusuna hâkim olmakta güçlük çeken hükümdar, nihayet karşı taarruza geçmek kararını verdi ve böylece Moğol kuvvetlerini geri çekirtmeye muvaffak oldu.

Çok geçmeden Kadı Burhaneddin'in kendine yardıma gelmesini beklediği Amasya emîri ahde vefasızlık ederek başka bir taraftan kendi üzerine hücumla geçmişti. Bu beklenmedik saldırıyı durdurmak zor gibi görünüyordu. Kadı Burhaneddin bu saldırıyı karşılamak için dağılık durumda bulunan askerlerini toplamaya çalıştı. Ancak kendi dışında yapılan çeşitli anlaşmalar sonucunda çok sayıdaki kuvvet savaş dışında kalmıştı. Böylece Amasya emîrinin süvari kuvvetleriyle yaptığı hücum karşısında Kadı Burhaneddin ordusunun bütün hakları dağılmış, düşman karargâhına kadar sokulmuştu. Düşmanın bu çemberleme saldırısı sırasında bir ara Kadı Burhaneddin atından düşmüşse de yine binerek bir yarma hareketiyle çemberi yarmayı başarmıştı. Bu sırada Tokat kalesini kuşatmakla görevli komutan da savaşa müdahale etmek imkânını bulamadan kaçtı. Sonuçta yenilgiyi kabul eden Kadı Burhaneddin çekilmeye başladı. Çekilme sırasında bir kez daha düşman arasında kalan Kadı Burhaneddin, bu tehlikeyi de zararsız atlatabilirdi. Daha sonra da savaş anında düşman safında çarpışan Dulkadirli Halil'in kendisine katılmasından ve dağılık halde etrafa dağılmış emîrlerin birer ikiye gelerek emri altında toplanmasından sonra süratle Sivas'a yetişmeye çalıştı. Çünkü Kadı Burhaneddin, başkent hal-kının büyük bir endişe içinde savaşın sonucunu beklediklerini

biliyordu. Çarpışmalardan kaçan askerlerin getirdiği bozgun haberi Sivas'ta panik havası yaratabilirdi. İşte buna engel olmak için yanındaki süvarilerden birini hemen Sivas'a gönderdi ve süvariye hükümdarlık nişanı olan yüzüğünü vermeyi de unutmadı. Daha sonra Sivas'a gelen Kadı Burhaneddin'i başkent halkı sevgi gösterileri arasında karşıladılar.

Kadı Burhaneddin, emîrlerinden bir kısmının ihaneti sonucu uğradığı bozgunundan sonra, duruma hâkim olmakta gecikmedi. Topladığı mecliste iç ve dış durum hakkında açıklama isteyen Kadı Burhaneddin, emîrlerinden bazılarının düşman eline esir düştüğünü öğrendi. Bununla birlikte Moğollar istediklerini elde edemedikleri için memnun olmamışlardı.

Emîrlerin verdiği geniş bilgidен memnun kalan Kadı Burhaneddin, en sadık emîrlerinden birinin Tokat kalesinin durumu sebebiyle uğradığı kötülöklere bir son vermek için, Moğolların yönetiminde olan bir kaleyi alıp başka birine vermek istediğini duyunca Moğollar, bu durumu önlemek amacıyla ellerinde bulunan Tokat kalesinin korunmasıyla görevli Kadı Burhaneddin'in emîrini serbest bıraktılar. Bundan sonra da Kadı Burhaneddin, her an saldırılara maruz kalacağını düşünerek hazırlıklarını sürdürdü. Başkent Sivas'a yağma amacıyla gelmiş olan Moğol artıkları Kadı Burhaneddin'i tehdit etmeye başlamışlardı. Bunun üzerine Sultan Kadı Burhaneddin onlara karşı harekete geçerek bir yandan itaat ve inzibatı sağlamak, diğer taraftan ibret dersi vermek için, bu seferde oldukça sert davranarak asi Moğolları şiddetle dağıtıp, ellerindeki mallarını tümüyle geri aldı. Bunları da emîrleri ile hassa askerleri arasında eşit olarak dağıttı.

Böylece çok geçmeden Kadı Burhaneddin'in idarî ve askerî işleri düzene sokması Amasya emîrini huzursuz etti. Hemen Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin'e karşı uzlaşma siyasetine girşerek elçi ve mektuplar gönderdi. Askerini Moğollara karşı hükümdara hizmet etmek için getirdiğini, ancak Moğol ordusunun ortadan saldırıya geçmesinden sonra buna imkân bula-

madığını, hiçbir şekilde onlarla bir ittifak yapmadığını bildiriyor, böylece Kadı Burhaneddin'in hiddetini yenmeye çalışıyordu. Aralarında Tokat'ın kurtarılması halinde taksimi şartı ile Gomanat kalesini kendisine bırakması esasına dayanan bir anlaşma olmuştur.

Böylece 1382 yılı sonbaharı sonunda geri aldığı anlaşılan Gomanat'ın imarı ile uğraştığı bir sırada, komşu beylerden birinin tahrikiyle bir başka komşu bey, ordusuyla Turhal'a gelmiş, saldırıya geçmek için hazırlıklara başlamış, kendisine Moğollardan da askerler katılmıştı. Derhal savaş hazırlığı yapan Kadı Burhaneddin, emîrleriyle yaptığı görüşmede bizzat taarruza geçmek fikrini savundu. Kendisine karşı iki yüzlü siyaset izleyen bir kısım emîrler ile komutanlar savunma savaşı yapılmasını, bu suretle başarı ümidinin daha çok olacağını ileri sürmüşlerdi. Bu ileri sürülen fikirler karşısında harekete geçerek, 1382 kışında Gomanat'ta bir bozguna uğradı ise de Sivas'a dönerken daha önce karışıklığa meydan vermemek için başkente gelmekte olduğunu bir haberci ile bildirdi. Bu dönüş sırasında padişahın hareket ve davranışlarını dikkatle izleyen ve varlığını tehlikeye düşüren kendine karşı emîrlerin nüfuz ve baskısını kırmaya ve onları ortadan kaldırmaya karar vermiştir. Çünkü o genel durum ve birbiri arkasından meydana gelen başarısızlıklar sebebiyle bunun bir zorunluluk olduğunu anlamıştı.

Olaylar 1382-83 kışında Kadı Burhaneddin'in aleyhine böyle gelişirken Kadı, kendisi olayları sükunetle takibe başlamış, yorgunluğunu şarap ve saz meclisleri tertip ederek gidermeye çalıştığı bir anda güneydeki Kayseri sahibi Kızılırmak nehri üzerindeki bir mağarayı müstahkem bir kale haline getirip, bu bölgede yağma ve tahriplere başladığı haberini aldı. Bunun üzerine emîrlerinden bazılarını o bölgeye gönderdi. Bu sefere gitmeleri kararlaştırılan emîrlerden birkaçı sefer için yeteri kadar hazırlıkları olmadığı bahanesiyle sefere katılmadılar. Bundan yararlanarak başkentte bir isyan hareketi başlatmak isteyen bir bey, hükümdara karşı çok tehlikeli bir oyuna baş-

vurdu. Bu tehlikeli oyun hükümdarın cuma namazını kıldığı sırada oynanacaktı. Kadı Burhaneddin bunu haber alınca çok kızmıştı, oyunu hazırlayanlara karşı yok etme politikasını yürürlüğe koydu. Başkent halkı üzerinde nüfuz ve otoritesinin tam olmasına rağmen devlet büyükleri arasında güvendiği kimselerin Sivas'tan uzak olması, kendisini haklı olarak endişelendirmekteydi. Ama bunun her ne olursa olsun bertaraf edilmesi gerekiyordu. Derhal şehirde güvendiği kimseleri yanına çağırarak onlarla karşılıklı görüştü. Bu görüşme sonucunda bazı emirler hemen harekete geçerek, hepsinin tutuklanmasını istediler. Fakat Kadı Burhaneddin temkinli davranmayı tercih etti. Önce gerekli tertibatı alarak şehir kapılarını kapattı. Daha sonra Sivas'ta bulunan komşu beyliğin elçisini kabul etmek için iç kaleye gitti. Namaz vakti geldiğinde sultanın namaza gelmediğini gören muhalifleri arasında panik başladı. İçlerinden yalnızca biri kaçmayı başardı. Geri kalanlar ise kısa sürede yakalanıp huzura getirildiler. Suçlarını itiraf ettiler. Hükümdar, geçmişte küçük ve fesatçı hareketlerini onlara bir bir anlattı. Sonra haklarında kesin kararı verecek olan “Divan-ı mezalim” teşkili için seçkin üç emîrinin payitahta dönmelerini, o zamana kadar sağlam deliller bulduktan sonra kendini kuvvetli hissettikten sonra toplanan meclis, isyancılar hakkında hak ettikleri cezaları verdi. Ancak bunlardan ikisini affetti. Bazıları böylece idam edilmiş, bazıları da sürgün edilerek eski emîrlerin nüfuzu da ortadan kaldırılmış oldu. Kadı Burhaneddin, başkentteki Eretna emîrlerini tutuklatıp, sonra da öldürülmeleri için yeteri kadar sağlam deliller bulduktan sonra kendini kuvvetli hissetmiş, bunları bir bir ortadan kaldırmıştı. Bu olay, aynı zamanda Kadı Burhaneddin'in durumundaki değişiklik ve kendinden önceki Eretna hükümdarlarının Danişmendiye bölgesinde öteden beri izledikleri siyasî statükonun korunması politikasını bırakarak doğrudan doğruya topraklarını genişletmek veya sıkı bir şekilde bağımlılığına almak suretiyle merkezîyetçi devletinin süratle gerçekleşmesini hazırlayan esas olay niteliğindedir.

Kadı Burhaneddin'in Sivas'ta saltanatını ilân etmesinden

itibaren rakibi olan diğere Eretna emîrleri ile mücadele edebilmek için Dulkadıroğullarıyla dostluk kurarak onlardan yardım almıştır. 1381 yılında kurulan bu dostluk uzun bir zaman devam etmiştir.

Kadı Burhaneddin'in öldürölerek tahttan uzaklaştırılmasını amaçlayan bu harekette, Amasya emîrinin de fırsat kolayanlarla işbirliği halinde bulunduğunu ve sonucunu ümitte beklediğini gösteren kuvvetli deliller vardır.

Kadı Burhaneddin, Orta Anadolu'da tutunabilmek için Sivas'ın güneyinden Akdeniz'e kadar uzanan dağlık bölgedeki bu harp isteyen Türkmen kabilelerini emri altına almak gereğine inanmış olmakla beraber, başlangıçta bunlara karşı barışçı bir tavır takındı. Ancak Türkmenler Sivas sınırlarında giriştikleri saldırgan tutumlarının şiddetini artırınca bu işi sonuçlandırmak isteğiyle hazırlıklarını tamamladı. Bütün ordu ile Şam Türkmenlerinin üzerine yürümeden önce yine yakınlarından birini elçilikle yanlarına gönderdi ve sert bir ihtar notası verdi. Notada giriştikleri düşmanca hareketlerine son vermeleri ve il sınırlarından çekilip gitmeleri, yağma suretiyle halktan ve zenginlerden alınanların geri verilmesi istenmekte idi. Notada ayrıca eskiden kararlaştırıldığı gibi vergileri ödemeleri istendi. Bu istekleri yerine getirildiği takdirde korumasına mazhar olacakları, aksi halde savaşa hazırlanmaları bildiriliyordu. Burhaneddin'in bu istekleri reddedilmiş olacak ki, toplanan ordu sonunda Türkmenlere karşı yürüyüşe geçti. Sefer de takip ve harekât sırasında dağın önlenmesi için sıkı tedbirler alındı. Orduya çıkardığı bir emir ile hiç kimsenin malına dokunulmamasını, izin verilmedikçe yağmaya geçilmemesini istedi. Buyruğuna aykırı hareket edebilecekler idam cezası verilerek idam edileceklerini ilân etti. Böylece düzenli ordusu âsi Türkmenlere boyun eğdirdi ve ellerindeki sayısız ganimetlere sahip oldu.

Türkmen ve Moğol tehlikesi ortadan kaldırıldıktan sonra sınırlardaki huzuru sağlayan Kadı Burhaneddin, kız kardeşini Tokat kalesi sahibine vererek akrabalık kurmak suretiyle burayı topraklarına katmaya hazırlanan ve sürekli isyan halinde

bulunan Amasya emîrini susturmak zamanının geldiğine inanarak, savaş hazırlığına başladı. Turhal'da iki taraf öncü kuvvetleri arasında yapılan çarpışmalarda Amasya emîri yenilerek geri çekildi. Ancak Kadı Burhaneddin hasmının yeniden harekete geçeceğini umuyordu. Umduğu bir süre sonra gerçekleşti. Hasmı hazırlıklarını tamamlayıp saldırıya geçti. Ancak Kadı Burhaneddin kuvvetleri kendine yaklaşıncaya geri çekildi. Kadı Burhaneddin, hasmını savaşı kabul etmesi için sıkıştırmaya çalıştıkça, hasmı kaçtı. Savaşı kabul etmiyor, devamlı kaçıyordu. Bunu gören Kadı Burhaneddin düşmanın henüz uzakta olduğu düşüncesiyle askerlerinin hayvanlarının ihtiyaçlarını temin etmeleri için dağılmalarına izin verdi. Tam bu anda Amasya emîrinin beklenmedik baskınına uğradı. Baskın başlangıçta başarılı oldu, ancak Kadı Burhaneddin'in dağılmış olan kuvvetleri bayrak altında toplandıktan sonra karşı saldırıya geçti ve zaferi kazandı. Böylece 1383-84 kış aylarında Amasya emirine karşı giriştiği askerî harekât neticesi Amasya sınırına kadar olan bölgede biraz olsun kendi hakimiyetini yerleştirmiş olarak, sonuçta Sivas'a dönmüştü.

1384 baharında 40 yaşında olduğu halde nâipliğinden itibaren devletin her türlü kaynaklarını elinde toplamak istemiş olan Kadı Burhaneddin, bunda şimdi bir dereceye kadar başarılı olmuş görünmektedir. Bu başarıları onu mutlak merkeziyetçi hükümetinin tam bir temsilcisi haline getirmiş ve her taraftan kendisine katılmalar başlamıştı .

Aynı aylarda Osmanlı padişahı I. Murad, Candaroğlu beyi ile Amasya emîrinin birlikte Kadı Burhaneddin'e karşı giriştikleri savaşta Turhal önünde yenilmesinden sonra durumu uygun görerek Candaroğlu beyliğine yapacağı sefer için hazırlanmaya başlamıştı. Bu haber, Amasya bölgesindeki kuvvetler dengesini bozmuştu. Osmanlıların niyetini iyi anlayan Candaroğlu beyi, Kadı Burhaneddin ile Amasya olayları sebebiyle bozulan ilişkilerini düzeltme gayretlerine ve Osmanlılara karşı kendini sağlama almak için Kadı Burhaneddin ile anlaşmak istiyordu. Anlaşmak için Kadı Burhaneddin'e elçiler göndermiş,

birtakım yeminlerle Kadı Burhaneddin'e kötülük yapmayacağını temin etmişse de, elçilerinin gelmesinden sonra bütün yaptığı yeminleri unutup Merzifon'u ele geçirmek için harekete geçmiş ve elde ettiği ganimetleri Amasya emîrine vermekte bir mahzur görmemişti. O, yalnız bu diplomatik temasların Osmanlı padişahını Kastamonu'ya karşı girişeceği seferden alıkoymaya yetebileceğini sanıyordu. Oysaki, çok geçmeden bu sadakatsizliği ile hem Kadı Burhaneddin gibi kuvvetli bir bağlaştığını, hem de tahtını kaybedecekti.

Bir süre uğraştıktan sonra Kayseri dolaylarında sükunu sağladıktan sonra yağma ve tahripler sonucunda iktisadî hayatta meydana gelen durgunluk kalkmış, halk ile zenginlerin toprak üzerindeki elde etme haklarının tanınması ve yolların güveninin sağlanması sonucu olarak da iktisadî ve ticarî çaba yeniden canlanmıştı. Uzun anarşi devri sırasında bir yıla yakın bir zamandan beri Kayseri'nin her türlü ihtiyaç maddeleri Sivas'tan temin edilmekte idi. Böylece Kayseri'nin fethi devlete bu tarafta askerî ve iktisadî bakımdan büyük bir gelişme sağlamış oluyordu. Nihayet daha güçlenmiş olarak başkente dönen Kadı Burhaneddin, bir süre eğlenceye dalarak yorgunluğunu gidermeye çalışıyordu. Diğer yandan Amasya-Tokat bölgesinde, olaylar istediği şekilde devletin lehine gelişmekte idi. Uzun bir zamandan beri şiddetli bir kuşatma altında bulundurulmuş Tokat kalesinde başgösteren kıtlık kale halkını ümitsizliğe düşürmüştü. Bu nedenle kale muhafızı bizzat Amasya emîrine giderek durumun ciddiliğini anlatmış, yardım istemişti. Teklifini kabul eden Amasya emîrinin verdiği yardımın yetmediğini görerek bu kez kaleyi kendisine teslim etmek istemişse de, bu arzusu cevapsız kalmıştı. Bu şartlar altında kaleyi Kadı Burhaneddin'e teslim etmekten başka bir çare göremeyen Tokat kalesi muhafızı, Sivas'a gelerek itaatını bildirerek kale-sini teslim etti. Bunun üzerine kaleyi iyileştiren ve halkına da yardım eden Kadı Burhaneddin, kalenin mahfızlığına daha önce çeşitli kereler kendisine karşı düşmanca tutumlarda bulunan bir beyi getirdi. Belki daha önceki bozgunlardan akıllanmış olacağını düşünmüştü, ama o her keresinde yaptığı gibi yine Kadı Burhaneddin aleyhine komşu beylerle anlaşmıştı. Bu durumu haber alan Burhaneddin, Amasya-Tokat bölgesinde

aleyhine bozulan dengeyi geri getirmek için vakit geçirmeden o tarafa hareket etti. Tokat'a geldiğinde hiçbir şey olmamış gibi kendisine dostluk gösteren bu beyi yakalattı. Üzerinde bulunan bir kalenin muhafızlığını da geri aldı. Fakat neye hikmetse bir süre sonra onu yine affetti ve bir daha düşmanlarıyla temas etmemesi şartı ile tekrar anlaşarak hacca gönderdi. Daha sonra bölgede imar faaliyetlerine girişti. Bir süre sonra hacca gönderilen Bey, hac yolunun yarısından geri dönmüş, Kadı Burhaneddin'in düşmanı olan bir başka beyin yanına sığınmış, oradan Moğol emîrlere mektuplar yazmaya başlamıştır.

1386 yılı baharını Amasya bölgesinde bekleyen Sultan Kadı Burhaneddin çevre illerin gelirlerinden de askerlerin yararlanmasını sağladı. Bu yıl da çevresindeki düşman beylerle uğraşan Kadı Burhaneddin, 1387 ilkbaharında Sivas'a döndü. Çevredeki emîrlerden birinin Kayseri şehri ve yöresine karşı giriştiği yakıp yıkmaya hareketleri sonucu hazırlıklara başladı. Bu beyi bir savaş hilesiyle gafil avlamak istiyordu. Bu amaçla Sivas'tan hareketinden önce bir emîrini Kayserili askerlerle Kayseri üzerine gönderdi. Böylece Kayseri'de bulunan beyin Kayseri halkının kendine karşı cephe aldığını sanarak sığındığı kaleden çıkabileceğini, böylece de üzerine ani olarak saldırarak onu ezebileceğini umuyordu. Bu düşünce ile bir süre pusuda bekleyen Kadı Burhaneddin kaledeki beyin tuzağa düşmediğini görünce kaleye yürümeğe mecbur kaldı. Ancak Kadı Burhaneddin bu yürüyüş sonucu komutanlarından birini kaledeki beye esir verdiği gibi bir sonuç alamayacağını anladı ve geri çekilmeyi uygun buldu.

Böylece sonuçsuz bir seferden sonra Sivas'a gelen hükümdar, yayla mevsiminde Köseadağı'na çıktığı zaman evvelce kendine bağladığı Şam Türkmenleri huzura gelerek itaatlerini bildirdiler ve vermekle yükümlü oldukları vergilerini takdim ettiler. Burada dinlendiği sırada yanına gelen bir yakınından şehir halkının isyan ederek yönetime karşı ayaklandıklarını öğrendi. Ama Kadı Burhaneddin bu duruma pek önem vermedi. Sadece emîrlere birini ayaklanmayı bastırmak için Sivas'a göndermekle yetindi. Ancak durum pek öyle sanıldığı gibi değildi. İsyan başarıya ulaşırsa elebaşılara birer

rütbe ve yer vereceğini taahhüt eden isyanın başlatıcısı Kadı Burhaneddin'in merkezîyetçi yönetiminin kuvvetliliği sonucu, Kadı Burhaneddin'in komutanlarından biri tarafından yakalandı ve hakettikleri cezalara çarptırıldılar.

Kadı Burhaneddin, devletin emniyetini tehlikeye düşürebilecek olan bu iç meselenin ortadan kaldırılmasından sonra, Köseadağı'ndan Sivas'a dönmüş ve buradan Amasya bölgesindeki yeni siyasî gelişmeleri dikkatle izlemeye başlamıştı. Amasya beyi Kadı Burhaneddin'in ülkesindeki karışıklıklardan yararlanmak istedi. Harekete geçti. Bunu duyan Kadı Burhaneddin, Amasya emîri veya beyinin üzerine ani bir baskın düzenledi. Bunun üzerine Amasya emîri savaş ağırlıklarını bırakarak kaçtı.

Bu olaydan sonra Moğol-Türkmen eşkıyalarını tepelemek için hazırlıklara başladı. Mevsimin kış olmasına rağmen Kadı Burhaneddin, sefere çıkmaya karar verdi. Eğer düşündüğü olursa Kayseri kalesinin alınması da kolaylanmış olacaktı. Düşündüğü gibi de oldu. Ayrıca birkaç da kale ele geçirdi.

Öte yandan Timur'un büyük bir ordu ile Anadolu'ya yürüdüğü haberi Kadı Burhaneddin'in düşmanları tarafından sevinçle karşılanıyordu. Amasya bölgesinde babasının ezici kuvvetini yaşatmak emelinde olan Amasya emîrinin oğlu Ahmed Bey, Sivas devleti topraklarına akınlara başlamış, Zile'ye kadar sokularak birkaç ev yaktıktan sonra kalesine çekilmişti. Bu sebeple Kadı Burhaneddin, Timur tehlikesi ortadan kalkar kalkmaz büyük bir ordu ile Amasya üzerine yürüdü. Bu defa davranışı çok şiddetli oldu. Amasya bölgesini şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde yakıp yıktı. Fakat kuzeydeki Türkmen beylikleri arasındaki durumu göz önünde tutarak daha ileri gitmeden Sivas'a döndü. Çünkü bu sırada Canik çevresinin Türkleşmesinde en mühim etken olan iki Türkmen beyliği arasındaki ilişkiler hiç de dostça bir görünümde değildi. Sonuçta bu iki Türkmen beyliğini biraz uğraşarak kendi sadık bağımlıları arasına katmayı başardı. Bu yılın kışını da eğlence toplantıları düzenleyerek geçirmeye başladı. Bir taraftan da, bahara Erzincan'a yapmayı planladığı sefer için savaş hazırlıklarıyla uğraşmayı da ihmal etmiyordu. Nitekim 1388 baharında

Memlûkluların Malatya nâibi Mintaş'ın Memlûk sultanı Berkuk'a karşı dostluk teklifi için Sivas'a gelen elçisi, Kadı Burhaneddin'i, Erzincan seferi hazırlığı içinde buldu.

KADI BURHANEDDİN AHMED'İN TAKİP ETTİĞİ SİYASETİN ANA HATLARI

II

1) Kadı Burhaneddin'in Memlûklarla İlişkileri

Kadı Burhaneddin Ahmed ile, hâkimiyeti Anadolu'da Malatya ve Divriği'ye kadar uzanan Mısır Memlûklu sultanlığı arasındaki ilişkiler, Berkuk'un iktidarı ele alışından hemen sonra başlamıştır. Çeşitli safhalar gösteren ve zaman zaman pek yoğunlaşan bu ilişkilerde uzun zaman hiç de dostça hisler taşımadığı görülmektedir.

Kadı Burhaneddin'in Berkuk'a karşı ilk defa cephe alışı, Memlûklu hükümdarının ülkelerinde yeni bir iç düzen kurmaya çalıştığı günlerde görülmektedir. Şöyle ki: Saltanata geçer geçmez Berkuk'un kendine taraftar emîrleri önemli yerlere getirme siyaseti tepkilere yol açmıştı. Türk Memlûk emîrlerinden olan bir kısım valiler mukavemete başlamışlar, ilk iş olarak Gazza valisi Akboğa Abdülvahid, yanında köleleri olduğu halde kaleyi terketmişti. Dulkadıroğlu Halil Bey, kardeşlerinden Osman Bey'i uzun iktidar mücadelesi devrinde bir miktar kuvvetle Kadı Burhaneddin'in emrine göndermişti. Sonunda Kadı Burhaneddin, Amasya emîri Ahmed ile Kazabad'da meydana gelen savaşta büyük bir tehlikeye düşünce Dulkadırlılardan Halil adında cesur bir kimsenin yardımı ile canını kurtarabilmiştir.

Dulkadıroğulları'nın Mısır Memlûklu sultanlığına karşı giriştikleri saldırgan faaliyetleri zor kullanarak bastırmaya muvaffak olamayan Berkuk, bir süre beylerine hediyeler göndere-

rek emîrlüklerini tanımak suretiyle ilişkilerin çok dostça bir durum almasını sağlamıştı. Ancak bu durum uzun süre devam etmemiş, Dulkadiroğlu Halil Bey yeniden Memluklara karşı düşmanca davranışlara girişmişti. Davranışları sırasında Kadı Burhaneddin'den çok fazla destek görmüştür. Sonuçta Berkuk, aslında akınlarından bıktığı Dulkadiroğlu Halil Bey'i, Türkmen emîrlerinden Umuroğlu İbrahim Bey vasıtasıyla öldürttü. Bu olaydan sonra Kadı Burhaneddin, Memluklu sultanı Berkuk'a karşı açıktan açığa cephe almış, ona karşı yeniden düşmanca davranışlara girişmişti.

1388 baharında Kadı Burhaneddin, sözlerine sadakatsızlık gösteren Erzincan hükümdarı Mutahharten'i saf dışı edip hazırlıklarına başladığı bir sırada Malatya nâibi Mintaş'ın elçisi Sivas sarayına ulaşmıştı. Berkuk'un Malatya nâibi olan Mintaş, elçisi kanalıyla Kadı Burhaneddin'e Berkuk'a karşı bir anlaşma teklifinde bulunuyordu.

Berkuk'un Memluklu sultanlığının belli başlı nâipliklerine kendi yakın adamlarını getirmesi yanında Çerkez Memluklarını çoğaltmasını dikkatle izleyen Türkmen emîrleri, yine onun Mısır'dan zorla sürdüğü Aşrafiya Memluklarını kendi taraflarına çekmek suretiyle harekete geçmişlerdi.

Kadı Burhaneddin'in Suriye, dolayısıyla Mısır'la olan ilişkilerinde öteden beri bir düşmanlık hakimdi. Berkuk aleyhine gelişen her olayda az çok ilgisi olan Kadı Burhaneddin'in özellikle yakın dostu Dulkadiroğlu Halil Bey'e yapılan hareketi hazmedemediği görülmüyordu. Öte yandan iki taraf arasındaki husumetin derinleşmesine birçok sebep daha sayılabilir.

Timur'a karşı Dınişk'ı savunmakla görevli askerin komutanı Yunus'un Sivas'a yazdığı bir mektup hükümdarı adama-kıllı sinirlendirmişti. Ayrıca Kadı Burhaneddin Timur'a, niyetini anlamak için, bir elçi göndermişti. Elinde Timur'un cevap olarak yazdığı mektup ile dönmekte bulunan elçiye Erzincan emîri Mutahharten yakalamış ve mektubu Şam'daki Memluklu

makamlarına göndermişti. Böylece de Kadı Burhaneddin'in, Timur'un dostu ve taraftarı olduğunu ileri sürmüştü. Fakat aralarındaki düşmanlığa asıl sebep, Sivas hükümdarının bir sohbet sırasında bundan böyle Çerkez kölelerine Anadolu'dan geçiş izni vermeyeceğini söylemesidir.

Bu sübjektif sebepler yanında teklife olumlu cevap verdiren asıl unsur Mintaş tarafından gelen elçinin, Suriye emirlerinin Berkuk'tan yüz çevirdikleri ve Mintaş'ın idaresi altında toplanarak Memluklu sultanına karşı muhalefete başladıkları tarzındaki beyanı olmalıdır. Bunu Kadı Burhaneddin'in Suriye üzerindeki emellerinin bir karşılığı olarak görmekte bir sakınca görünmemektedir. Fakat her ne olursa olsun Kadı Burhaneddin, Mısır Memluklu ordusunun Sivas'a kadar gelebileceğine hiç ihtimal vermemiştir. Çünkü devletin iç idaresindeki istikrarsızlık ve bunun sonucu olarak kendine karşı zaman zaman girişilen suikast teşebbüsleri de içte durumun hiç de kuvvetli olmadığını göstermektedir. Bütün bunlara rağmen Kadı Burhaneddin, diplomatik muharebelerle Mintaş'a yakın dostluk göstermeye başlamıştı. Çok geçmeden de Mintaş, Sivas sarayına bir elçi göndererek Malatya kalesinin teslimi için yakın bir adamını yollamasını Kadı Burhaneddin'den istedi. Kadı Burhaneddin, Mintaş'a, kaleyi teslim alması için adamlarından birini gönderdi. Ancak Mintaş, kaleyi teslim edeceği yerde teslim almaya gelen emîr ile yanındaki kuvvetleri esir aldı. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, Mintaş'ın kendi yanındaki elçisini geri göndermeyerek Sivas'a döndü. Az sonra Mintaş'a giden elçi serbest bırakıldığı gibi yanına da kıymetli hediyeler konulmuştu. Bunu gören Kadı Burhaneddin, Mintaş'a gönderdiği bir tebliğde ahde vefasızlığın kendisinden başladığını hatırlatarak buna rağmen yanındaki Mintaş'ın elçisini hil'at giydirecek geri yolladı. Daha sonra Cüneyd'in elinde bulunan Kayseri kalesinin alınması için hazırlıklara girişti. Bu sırada Mintaş'ın elçisi, Mintaş'ın, Malatya'yı teslim etmeye hazır olduğunu bildirdi. Ancak Kadı Burhaneddin, daha önceki hareketleri unutmadığından ağırdan aldı. Mintaş'ın elçisi cevabın

gecikmesi halinde kaleyi müttefiki ve Berkuk'a karşı kurulan bağlaşmanın üyelerinden Karakoyunlu Kara Mehmed'e ya da bir başka kimseye teslim etmekten çekinmeyeceğini bildirdi.

Nihayet Kayseri'de toplanan emîrlar meclisinde görüşülen bu teklif meclis üyelerince uygun görülmüş, iktisadî ve stratejik önemi haiz olan Malatya kalesinin devlet sınırlarına katılmasına karar vermişti. Bundan sonra Cüneyd'i tekrar itaate zorlayan Kadı Burhaneddin, ondan bir daha Kayseri şehri ve halkıyla devlete bağlı Moğol oymaklarına karşı düşmanca faaliyetlerde bulunmayacağına dair söz alarak Kayseri'den Sivas'a dönmüştü. Becerikli bir diplomat olan Kadı Burhaneddin, yine ihtiyatlı bir politika takip ederek, Mintaş'a bir elçi gönderdi. Kendisinden Malatya kalesini teslim etmesi için Sivas'a gelmesini istedi. Ancak Mintaş, Malatya'daki emîrların kendisinden yönetimi almaya hazırlandıklarını, şehirden çıkarsa yönetimi kaybedebileceğini bildirerek bir yakın adamını göndererek kaleyi teslim almasını istedi. Bir süre elçilerin karşılıklı gidip gelmelerinden sonra Kadı Burhaneddin bir miktar kuvvetle birlikte Malatya önlerine geldi. Mintaş burada hükümdarı, kendisi karşıladı. Her türlü bağımlılık şartlarını yerine getirdi. Kadı Burhaneddin, önce kalenin ikili anlaşma hükümleri gereğince kendisine teslimi ve buna karşılık Niksar'ın kendisine bırakılacağını söyledi. Ancak bu şartların yerine getirilmesinden sonra Suriye topraklarına karşı taarruzî bir yürüyüşün yapıp yapılmayacağını görüşülebileceğini kesinlikle Mintaş'a bildirdi. Mintaş'ın böyle bir teklif yapmasının sebebi onun muhtemel bir Memluklu saldırısına karşı çeşitli Şam emîrlarına vermiş olduğu yardım sözü olmalıdır.

Müzakere sonunda Kadı Burhaneddin'in görüşünü kabul eden Mintaş, nihayet kaleyi teslim işine başladı. Fakat buna rağmen Kadı Burhaneddin, bir türlü sözüne güvenemediği Mintaş'ın çadırını göz altında bulundurmaya ihmal etmedi.

Fakat Kadı Burhaneddin'in Malatya'yı almak üzere teşebbüse geçmesini Memluklu sultanlığına karşı girişilen saldır-

gan bir hareket olarak kabul eden Berkuk, Mintaş'a karşı harekete geçen kuvvetlerin Halep nâibi Yelboğa kumandasında Sivas'a yürümelerini emretti. Kadı Burhaneddin'e karşı tahrik edilmesi sonucu harekete geçen Yelboğa, Sivas önlerine geldi. Buna göre Burhaneddin karşı koyma kararı alarak süratle savunma savaşına hazırlandı. İlk gün çok kayıp verildi. İkinci günü bizzat Mintaş'ı savaş kıyafetiyle Memluk ordusu karşısına çıkaran hükümdar, kaleye kadar sokulan düşman askerlerini buralardan yağdırdığı ok ve taş darbeleriyle geri çekilmek zorunda bıraktı.

Böylece Yelboğa'nın Kadı Burhaneddin'in kuvvetleri ve Moğollarla girdiği ve kırk gün devam eden savaşlar sırasında Mısır Memluklu Sultanı Berkuk, birçok defalar takviye kuvvetleri göndermiş, fakat bir sonuç elde edememişti. Nihayet, Mintaş taraftarı olduğu anlaşılan Yelboğa da, Sivas kuşatmasını kaldırarak Haleb'e dönmüştür.

Ancak, bu olayı müteakip yeniden Yelboğa ile Kadı Burhaneddin arasındaki ilişkilerin düzelmiş olduğunu görüyoruz. Nitekim bu kez de onunla anlaşılan Kadı Burhaneddin, Berkuk'a karşı düşmanlığını bir süre daha sürdürmüştü. Burhaneddin ile Berkuk arasında ancak, Timur Yakındoğu'da görüldüğü zaman bir dostluk kurulabilmiştir.

2) Kadı Burhaneddin'in Osmanlılarla İlişkileri

Kadı Burhaneddin ile Osmanlı devleti arasında daha I. Murad zamanında başlamış olan ilişkiler, I. Bayezid devrinde de devam etmiştir.

Devlet tahtına geçtiği 1381 tarihinden 1389 Kosova savaşına kadar olan devrede Kadı Burhaneddin, Osmanlılara karşı dostça duygu ve davranışlara ön planda yer vermiş, bütün düşmanca davranışlarına rağmen Osmanlıları tahrikten kaçınmıştır.

I. Murad, Sırlara karşı Balkanlarda harekete geçtiği zaman Kadı Burhaneddin'in kumandanları arasında bulunan Tatar ve Moğol emirleri, Osmanlılara saldırmak için tam fırsatın doğduğunu ileri sürdüler.

Bu sırada Osmanlıların, Anadolu'nun bu bölgesinde nasıl bir siyaset güttükleri hakkında hiçbir bilğimiz yoktur. Fakat Sivas devletindeki gelişmeleri endişe ile izledikleri muhakkaktır. Gerçekten Kadı Burhaneddin'in 1389'dan sonra batıya yayılma siyaseti Osmanlı nüfuz sahasını tehdiye başlamıştı. I. Bayezid, 1391'de görünüşte Emîr Ahmed ve Canik bölgesindeki Türkmen beyleri lehine, gerçekte ise Amasya-Tokat bölgesinde Osmanlı nüfuzunu kurmak için harekete geçti. Sonuçta iki devlet arasındaki uzun mücadele devri Timur'un Anadolu'ya taarruzu nedeniyle sona erecek ve ilişkiler dostça bir safhaya girecektir.

Türklerin Rumeli'de kesin olarak yerleşmelerini sağlayan Kosova Savaşında I. Murad'ın şehit edilmesi taraflar arasındaki statükoyu bozmuştu. Babasının ölümünü takip eden erkân ve emîrlerin ittifakı ile hükümdar ilân edilen I. Bayezid, kardeşi Yakub'u katletmesi sonucu ülkede kendine karşı bir tiksinti ve muhalefet uyandı. Yakub'un katledildiğini öğrenen Rûm melikleri Karamanoğlu etrafında toplanarak Bayezid'e karşı muharebeye giriştiler. Kadı Burhaneddin de Osmanlı aleyhine oluşan siyasî ittifaka dahil oldu. Ancak Osmanlı devletine karşı girişilen silahlı tecavüzlerde doğrudan bir rol oynadığı söylenemez.

Bayezid'in Anadolu'nun siyasî birliğini kesin olarak gerçekleştirme yolunda elde ettiği ilk başarı, Orta Anadolu'da merkezîyetçi devletini süratle geliştirmekte olan Kadı Burhaneddin ile I. Bayezid arasındaki rekabetin başlangıcı olarak kabul etmek yerinde olur. Çünkü çok geçmeden Batı Anadolu beyliklerinin kaldırılmasında Bayezid'e yardım eden Kastamonu emîri II. Süleyman Paşa durumu endişe verici görerek Osmanlı ittifakından ayrılmış, Kadı Burhaneddin ile ilişkilere

girmişti. Candaroğlu ile Kadı Burhaneddin, Osmanlı devleti aleyhine müşterek harekât ve yardımlaşma hususunda anlaşmaya vardılar. Bu anlaşma, Osmanlı egemenliğine karşı Orta Anadolu'da kendini gösteren endişe ruhunun bir görüntüsüdür.

Anlaşmadan sonra Sivas'a dönen Kadı Burhaneddin, çok geçmeden Osmanlı padişahının Karamanoğlu üzerine yürüdüğü ve Konya'yı kuşatmakta olduğu haberini aldı. Yıldırım Bayezid, 1390 yılının sonbaharında, kendi aleyhine kurulan ittifakın öncüsü Karamanoğlu Alaaddin Bey üzerine yürümüş, hiçbir karşı koymayla karşılaşmadan Beyşehir'i alarak Konya'ya kadar sokulmuş ve şehri kuşatmıştı. Bu durum üzerine Karamanoğlu Kadı Burhaneddin'den yardım istemişti.

Bir süre sonra Osmanlı ordusunun geri dönmesinden yararlanan Kadı Burhaneddin, Tokat'a gelerek bu çevrede olayları izlemeye başlamıştı. Bu sıralarda I. Bayezid'in yaklaştığını haber alan Kadı Burhaneddin, iki emîrini Osmanlıları karşılamaya gönderdi. Arkasından bizzat kendisi savaşı kabul edeceği yere hareket etti. Ancak bu defa da I. Bayezid kesin karşılaşmayı kabul etmeyerek geri çekilmişti. Bu sıralarda Osmanlı padişahı kesin başarıyı elde edecek kadar silahlı çatışmaya hazırlıklı değildi.

Fakat çok geçmeden Candaroğlu II. Süleyman Paşa'nın Osmanlı tehlikesine karşı sık sık yardımına başvurduğu Kadı Burhaneddin aleyhine faaliyete geçtiğini görmekteyiz.

1393 yılı ilkbaharında yine Tatar ve Moğol emîrleri Kadı Burhaneddin'e gelerek Osmanlı ülkesinde geniş çapta bir istila hareketine girişmek teklifinde bulundular; fakat teklif devlet erkânı ve emîrlere tarafından reddedildi. Osmanlıların bu bölgede kesin olarak yerleşmemiş olmalarından faydalanabileceğini düşünerek Kadı Burhaneddin hemen harekete geçti ve Merzifon'a gelerek karargâhını kurdu. Buradan kol kol akıncılar gönderip şehri kuşatmaya başladı. Bunu duyan

Osmanlı padişahı kalabalık bir ordu ile Merzifon'a geldi. Bunu gören Kadı Burhaneddin savaşı kabul etmemiş, Turhal'a oradan da Tokat'a doğru çekilmiş, hatta burada da durmayarak Sivas'a dönmüştür. Geri çekiliş sırasında o çevredeki kale komutanlarının Osmanlı padişahı I. Bayezid'e katıldıklarını, bir kısır halkın da yerlerini terk ederek kaçtıklarını öğrenmişti. Böylece Yeşilirmak havzasındaki birçok yer yine Osmanlı egmenliğine girmiş oldu.

Kadı Burhaneddin, çok geçmeden bölgede kendi aleyhine bozulan dengeyi düzeltmek için yeniden hazırlıklara başladı. Tokat'taki büyük komutanlara yardım göndererek Osmanlıların daha güneye inmelerini önlemek üzere bütün yol ve geçitlere tahkimat yapılmasını istedi. Bütün bu gelişmelerden haberi olan I. Bayezid yeni bir çarpışmayı kabul etmemiş, geri çekilmiştir. Osmanlı padişahının uzaklaştığını gören Kadı Burhaneddin, askerlerinin maaşlarını vererek onları dağıtmış, dağıtırken çağrıldıkları zaman hemen toplanmalarını da tenbih etmeyi unutmamıştır.

Ancak çok geçmeden devlet içinde birtakım karışıklıklar olmuş, bu karışıklık çok sürmemiş bu durumdan askerlerini bir bayrak altında toplayarak rahat bir nefes almıştır.

Bir süre sonra Kadı Burhaneddin, Karamanoğlu ile ihtilafa düşmüş, bunun farkında olan I. Bayezid, bundan sonra tamamen Rumeli işleriyle uğraşmak imkânını bulmuştur.

3) Kadı Burhaneddin-Timur İlişkileri

Kadı Burhaneddin'in 1393-1394 kışında kuzeydeki Türkmen beylikleri üzerinde nüfuz ve hakimiyet kurmaya çalıştığı sırada Timur'un büyük bir ordu ile Anadolu'ya yürüdüğü haberini aldı.

Timur, 1394 yılı başında Dicle'yi aşıp Anadolu'ya girdiği zaman ilk safta düşman olarak, Malatya'ya kadar sokulmuş olan Mısır sultanı Berkuk'u ve Orta Anadolu'da kuvvetli bir

devletin başında bulunan Kadı Burhaneddin'i buldu. Anadolu hakkında bilgi sahibi bir kişiden Burhaneddin'in düşmanlarını ve kuvvetlerinin miktarını öğrenmek istemiştir. Timur, aldığı bu bilgiler karşısında bu kadar düşmana karşı Kadı Burhaneddin'in kendini nasıl koruyabildiği hususundaki hayretini gizleyememiştir. Ancak Kadı Burhaneddin'in düşmanları mahir bir siyaset adamı olan Kadı'ya karşı, hiçbir zaman birleşip tek bir kuvvet halini almamıştır.

Anadolu için tehdit edici bir durum alan Timur'a karşı hazırlığa girişen Kadı Burhaneddin, devletin büyüklerini 1394 yılı başlarında sarayına topladı. Mecliste sultan, daha önce Moğolların bu defa da Tatarların Sivas ve Anadolu için arzettiği tehlikeyi belirtti. Söylenenleri doğru bulan emîrler, yeniden asker toplanmasını ve şehir istihkâmlarının inşaatını kabul etti ve sonuçta Timur'a karşı koymaya karar verildi. Bu arada ileri harekâtına devam eden Timur ise Mardin'i aldıktan sonra Diyarbakır'ı muhasara ile fethederek Muş ovasına inmişti. Karakoyunlu Kara Yusuf'u takip ettiren Timur, Mısır Hoca'nın muhafazasındaki Âvnik kalesini kuşatmış, 43 gün süren bir kuşatmadan sonra nihayet zaptetmiştir.

İşte bu olup bitenler karşısında Orta Anadolu'nun kudretli Türkmen hükümdarının, Timur'a karşı bir blok kurma yolunda samimi teşebbüslere girdiğini görmekteyiz.

Timur tarafından Kadı Burhaneddin'e gönderilen yeni elçi Kutluşah Sivas'ta oturmaya mecbur edilmişti. Sadece bu hareket Kadı'nın Timur'a karşı koymak azminde olduğunu ispata kafi idi. Nihayet Kadı Burhaneddin derhal bir elçilik heyeti düzenleyerek Memluklu sultanına gönderdi. Berkuk'a, kendisinin hiçbir surette Timur'la dostluk ve ittifak yapılmasına imkân olmadığını, bunun kesinlikle bilinmesini, ayrıca Timur'a karşı durmak gerektiğini bir kere daha hatırlattı. Bir müddet sonra gelen Mısır elçisi Timur'a karşı ittifak ve ittihat teklifini kabule havi Berkuk'un mektubunu Sivas sarayına getirmiştir.

Fakat çok geçmeden Kadı Burhaneddin, yeni bir Timur elçisi ve mektubu ile karşı karşıya gelmişti. 1394 ağustosunda gelen bu mektupta, elçilik görevi ile daha önce Sivas'a gönderilmiş olan Kutluşah'ın iadesiyle Kadı Burhaneddin'in müttefiklerinden ayrılması istenmekte idi. Kadı Burhaneddin, bu defa da Timur'un isteklerini kesinlikle reddederek Berkuk'la sıkı bir işbirliği halinde bulunduğunu ve Sivas'a tecavüzü halinde mukavemet edileceğini kendisine bildirdi.

Timur herhalde bu cevap üzerine Sivas'a yürümeye karar vermiş olmalıdır. Çünkü biraz sonra Kadı Burhaneddin, Timur'un Doğu Anadolu'nun kuvvetli kalelerinden Ercis ve Macingerd'i harbederek zaptetmiş olarak Sivas'a doğru harekete geçtiğini öğrendi ve derhal savaş hazırlıklarına başladı.

Bir süre sonra Kadı Burhaneddin, Timur tehlikesi kalkınca onu destekleyen Anadolu beylerinden Karamanoğlu ile Erzincan emîri Mutahharten'i baskı altına almaya karar verdi. Bunlardan Karamanoğlu, yukarıda da belirtildiği gibi 1394 yazında saldırıya geçerek Kayseri'ye kadar gelmiş, şehri şiddetle yağma ve tahrip etmişti. Erzincan emîri Mutahharten ise itaatten çıkmayacağına dair yemin ile söz verdiği halde Anadolu üzerine hareketi haberini alınca derhal Timur'u sığınak olarak tanıyarak onu Anadolu ve Suriye'nin zaptına teşvik etmişti. Nihayet Sivas'ta toplanan emîrlere meclisinde bizzat sultanın bunlara karşı sefere çıkmasına karar verildi. 1394 yılı sonbaharı başında şehir dışında otağını kurduran Kadı Burhaneddin, hazırlıkları tamam olunca harekete geçti. Bir hafta sonra Kayseri'ye gelen hükümdar büyük bir ordu ile Karaman iline doğru yollandı. Aksaray üzerine yüklenip şehri harpsiz teslim aldı. Bölgede imar faaliyetleri ile meşgul bulunduğu sırada Karamanoğlu'nun büyük bir ordu ile Aksaray sınırını geçmek üzere olduğunu öğrendi. Hemen ona karşı harekete geçti. Kadı Burhaneddin'in üzerine gelmekte olduğunu haber alan Karamanoğlu ise gayet sarp ve çetin olan Hasandağı'na çekildi. Kadı ise Karamanoğlu kuvvetlerini takip ile Hasandağı'nın etrafını

kuşattı. Burada toplanan savaş meclisinde emîrlar Karamanoğlu'nu asker için girilmesi hemen hemen imkânsız olan dağlık bölgeden çıkıp kesin muharebeyi kabul etmeye mecbur bırakmak için Karaman ilinde yağma ve tahrip hareketine girişmenin doğru olacağı tezini ortaya attılar. Kadı Burhaneddin aslında bu fikri uygun görmekle beraber işi daha çabuk bitirmek maksadıyla dağlık bölgede saldırıya başladı. Gerçekten de düşmanı bozguna uğrattı. Ancak bir ara Sivas askerinin yağma ve garet için dağıldığını gören Karamanlılar, ani bir hücumda bulundular; fakat Kadı Burhaneddin, kısa bir süre içinde dağıntık askerlerini bir bayrak altında toplayarak, karşı hücumla Karamanlıları kaçırmaya mecbur etti. Karamanoğlu Alaaddin Bey Niğde kalesine sığındı. Fakat Kadı Burhaneddin bütün zorlamalara rağmen kaleyi ele geçiremedi. Üstelik Karamanoğlu'nun barış teklifini kabul ederek Aksaray'a döndü.

Bahar gelince Timur'a iltihak eden düşmanlarından ikincisi olan ve akınlarını Sivas topraklarına yöneltmiş olan emîr Mutahharten'e karşı taarruza geçti. Bu sefer sırasında Erzincan ilinde görülmemiş derecede yağma ve tahribat yapıp bu emîre ait Ezdebir, Sis, Burtuluş gibi üç büyük kaleyi de zaptederek Sivas'a döndü. Ancak Kadı Burhaneddin, kendisi bu bölgeden çekilir çekilmez emîr Mutahharten'in tekrar harekete geçmek için hazırlıklara başladığı haberini aldı. Aynı zamanda savaşarak alınmış Sis ve Burtuluş kalesi komutanlarının ihanet ederek kalelerini Erzincan emîrine geri verdiklerini öğrendi. Bunun üzerine süratle Hacı Yusuf kumandasında bir kuvveti, o bölgeye gönderdiği gibi kendisi de arkadan bizzat harekât alanına yollandı. Fakat Mutahharten, bu kere yine muharebeyi kabul etmeyerek geri çekildi.

Öte yandan Timur, Kadı Burhaneddin'in Anadolu beyleri arasında kendisi ile işbirliği halinde bulunanlara karşı giriştiği hareketlerden haberli idi.

1396-1397 yıllarında Memluklu sultanı da adamları vasıtasıyla Timur'un hareketlerini yakından kontrol ediyordu. Nite-

kim o da bir kısım Timur emîrlerinin Erzincan'a geldiklerini öğrenir öğrenmez Tamur Boğael-Mancakî adlı adamını Dımışk'a gönderip sefer hazırlıklarına başlamıştı.

Timur'un Yakınoğlu'da görünmesi ile başlayan Burhaneddin ile Berkuk yakınlaşması, bu olaydan sonra da devam etmiştir. Nitekim 1397 yılı yazında Berkuk'un, Timur'un Anadolu ve Suriye'ye bir yürüyüş yapma ihtimaline karşı müşterek savunma ve bağlaşmanın yenilenmesi amacıyla elçisini değerli hediyelerle Kadı Burhaneddin'in yanına göndermesi de bunu doğrulamaktadır.

4) Kadı Burhaneddin'in Komşu Beyliklerle İlişkileri

(1388-1397)

Kadı Burhaneddin, iktidarı fiilen ele almasından sonra yedi yıl içinde merkeziyetçi devletini kurma ve genişletmede kendisine başlıca engel komşu beylikler üzerinde nüfuz tesisine muvaffak olmuştu. Bunlardan bir kısmı isteyerek, bir kısmı da tehdit karşısında Kadı Burhaneddin'in bağımlılığını kabul etmişlerdi. Ancak bu hal uzun sürmedi. Kadı Burhaneddin'e büyük bir gücenme duyan komşu beyler, yeniden eski durumlarını kazanabilmek için kendilerine kuvvetli bir arka bulmuşlardı. Berkuk, I. Bayezid ve Timur gibi bu arkaların Sivas devletine karışmasını ısrarla istemişti. Nihayet korumasına sığındıkları devletlerin Kadı Burhaneddin aleyhine düşmanca çabaları bunları ümitlendirmiş ve harekete geçirmişti. Bu bölümde düşmanlarına sığınarak bağımlılık bağlarını gevşeten bu komşu beylikler üzerinde Kadı Burhaneddin'in yeniden egemenlik ve idaresini kurma çabaları anlatılacaktır.

İlk tepkiler Memlukların Sivas'ı kuşatması sırasında kendini göstermiştir. Kadı Burhaneddin'in bir sıkışık anında, Osmanlılar, Memluklularla saldırıya geçmek amacıyla bir anlaşma yapmaktan geri kalmamışlardır.

Amasya emîri Ahmed Bey, Turhal'a kadar gelmiş ve bölgede bulunan eyvelce savaş ile ele geçirmiş, kaleleri kumandanlarından geri almıştır. Böylece Amasya bölgesinde kayıplarının bir kısmını telafi eden emîr Ahmed'e bölgenin önemli bir kısmının tekrar itaat ettikleri görünmektedir.

Sözün kısısı, Memluklu ordusu Sivas'ı kuşattığı zaman kendine karşı olanlar, Kadı Burhaneddin'in kendine geçen toprakları geri almak ve bağımlılığını tanımamak suretiyle Ali Bey'in devrindeki durumu geri getirmek istemişlerdir. Kadı Burhaneddin, Memluklulara karşı Sivas'ı savunmayla meşgul olduğundan başlangıçta bu değişikliklere razı olmak zorunda kalmıştı. Fakat Memlukların Sivas kuşatmasını kaldırarak dönmeleri Kadı Burhaneddin'e geniş bir nefes aldırdı. Buna karşılık Kadı Burhaneddin'in bu tehlikeden kurtulduktan sonra kendilerine karşı sindirme hareketine geçeceğini iyi bilen muhalifleri Cüneyd ve Emîr Ahmed, korkmaya başlamışlardı. Bunun sonucu olarak belli başlı aldığı toprakları geri vererek büyük bir geri çekilme gösterdiler.

Bu sırada Kadı Burhaneddin devletinin doğu sınırlarında önemli gelişmeler olmuştu. Mısır ordusunun Sivas'tan çekilmesinden biraz sonra Akkoyunlu Türkmenleri reisi Kutlu Bey ölmüş, Erzincan emîri Mutahharten ile ihtilafa düşen Akkoyunlu Ahmed Bey de emri altındakilerle birlikte Kadı Burhaneddin'e katılmıştır.

Öte yandan Kadı Burhaneddin, Memluklularla ilgisinden dolayı Emîr Ahmed'e karşı saldırgan bir durum aldı. 1383 yazının son aylarında Artukabad'a gelerek Amasya emîrinin barışı sağlama çabalarına rağmen elçisini ona gönderdi. Memlukluların Sivas kuşatması sırasında aldığı kalelerin terkini istedi. Ancak bu sırada emîr Ahmed, Moğollarla yaptığı işbirliği kendisini ümitlendirdiğinden, bu isteği sert bir şekilde reddetti. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, mücadele için hazırlığa başladı. Aynı senenin sonbaharında bütün ordusu ile Amasya üzerine yürüdü. Emîr Ahmed bu tehdit karşısında korkup kaleye

sığındı. Kadı Burhaneddin daha sonra Amasya topraklarına geniş ölçüde bir harekete geçti. Amasya önünden ayrılarak Kazankayası'na doğru yollandı, kaleyi zaptetti. Emîr Ahmed'in dayısı ve çocuklarını esir alarak Çekerek kalesine indi.

Kadı Burhaneddin bu seferden sonra Turhal'a geldi. Burada muhasara için bir miktar kuvvet bıraktıktan sonra başkente döndü. Savaş yorgunluğu Sivas'ta parlak bir düğünle giderilmeye çalışıldı.

Bundan sonra Kadı Burhaneddin, akınlarını Kayseri kalesi sahibi Cüneyd üzerine yöneltti. Memlukluların Sivas'ı kuşatması sırasında taarruza geçen düşmanlardan üçüncüsü olan Cüneyd, Memlukluları tahrik etmekten geri kalmadığı gibi Karamanoğlu ile de işbirliği için ilişkilere girişmişti. Aralarında bağlaşma yapıldıktan sonra Karamanoğlu'nun yardımı ile Kayseri bölgesinde devlete bağlı Türkmen ve Moğollara saldırmıştı. Cüneyd sağ kaldıkça Burhaneddin kendini tahtında emin hissedemezdi. Bu sebeple hükümdar 1389 sonbaharının son aylarında Cüneyd'in üzerine yürüdü ve Develi kalesine sığınan düşmanını orada kuşattı. Cüneyd, Karamanoğlu'nu harekete geçirmeye çalıştı ve bunda başarılı da oldu.

Cüneyd'in tahrik ve davranışlarına aldırış etmeyen Kadı, soğğun şiddetine rağmen Develi kalesini azimle kuşatıyordu. Nihayet Cüneyd, mukavemetin fayda vermeyeceğini görerek kaleden dışarı gelip sadakatını arzetmek zorunda kaldı. Sultan, bu suretle topraklarına kattığı Develi kalesinin idaresini de emîrlerden Feridun'a emanet ederek Kayseri'ye geldi. Sultan, bir süre Kayseri'de kalarak sürekli seferlerden yorgun askerlerini dinlendirdikten sonra Sivas'a döndü.

Osmanlı padişahının Rumeli meseleleri ile uğraştığını gören Kadı, Canik bölgesinden, aleyhine bozulan dengeyi iade etmek için 1393-1394 yılı kış aylarında otağını Koçhisar önüne kurdu. Çünkü Osmanlı vasalı Taceddinoğlu Mahmud'a karşı oğlu Alp Aslan ayaklanmış ve vilayetinin bir parçasını ele geçirmişti.

Tokat'a gelen Kadı Burhaneddin, Niksar kalesinde tutuklu bulunan Feridun'un getirilmesini istedi. Kısa bir muhakemeden sonra onu da öldürterek korkulu bir rakibinden daha kurtuldu.

Bu olaydan sonra kısa bir süre yeniden hastalanan Kadı Burhaneddin, devlet erkânı ve emîrlerinin kuzey hududunda yapılmasını istedikleri tahkimat işleriyle ilgili teklifini kabul etmişti.

Kadı Burhaneddin'in iki amansız rakibi Emûr Mutahharten ile Karamanoğlu Alaaddin idiler. Bunlar da, 1394 baharında Timur'un Yakınoğlu'nda görünmesini fırsat sayarak buna itaatlerini arzetmişlerdi. Devlete karşı saldırgan faaliyetlerine devamla başlamışlardı. Timur tehlikesi kalkınca bu iki beyi kesin olarak kontrol altına almaya karar veren sultan, hemen harekete geçti ve ilk defa Mutahharten üzerine yürüdü.

1395-1396 kışını Sivas'ta geçiren hükümdar sürekli seferler dolayısıyla birikmiş olan devlet ve halkın meseleleri ile meşgul oluyor, bunlardan arta kalan zamanını da "İksir as-Saadat fi asrar al-ibadat" adlı Arapça eserini tamamlamaya harcıyordu. Fakat onun başlıca gayesi Timur'a arkasını dayayarak kendisine meydana okumakta olan Mutahharten'e kesin bir darbe indirmektir. Bütün kışı bu hayatî savaş için askerî hazırlıklarla geçirdi. Devletin çıkarabileceği bütün kuvvetleri bir araya toplamaya çalıştı. Bir yandan da düşmanlarının kuvvetlenmesini önleyici tedbirler almayı ihmal etmedi.

Uzun zamandan beri yıkıcı faaliyetleri Sivas sarayının gözünden kaçmayan Kayseri Valisi Şeyh Müeyyed'in, bağımlılık şartlarını unutarak itaatten çıktığı ve uhdesindeki vazifeyi terkederek bağımsızlık sevdasına düştüğü haberini aldı. Görünüşe göre Karamanoğlu'nun tahrik ettiği isyanda Şeyh Müeyyed, Kayseri'de hükümdar taraftarlarına karşı geniş ölçüde bir terbiye etme hareketine girişmişti. Kadı Burhaneddin ile akrabalığı olan emîrlerden Süleyman Şah'ı tutuklayan

Şeyh Müeyyed, o zaman nüfuzlu bir kimse olan Hacı Bey Çelebi'yi de yakalatarak mallarına el koymuştu. Ayrıca Kayseri vilayetinin ileri gelenlerine türlü zulüm yapmış, ellerindeki her çeşit eşyayı zorla almıştı. Daha sonraları da Karamanoğlu Alaaddin ile ilişkiye girerek onu Kadı'ya karşı taarruza geçmeye teşvik etti. O da bunu fırsat sayarak müttefiklerine yardım için Develi kalesine gelerek karargâhını kurmuştu. Bununla da yetinmeyen Şeyh Müeyyed, çevredeki kale komutanlarına haberler gönderip ittifaka dahil olmalarını istemişti.

Devletin varlığını tehlikeye düşürebilecek ve düşmanlarını yeni taarruzlarına cesaret verebilecek bu isyan haberi, hükümdarı çok hiddetlendirdi. Derhal otağının şehir dışında kurulmasını emretti. Aynı zamanda hizmetinde bulunan Erzincan Akşehir kalesi muhafızı Ziyaülmülk ile Emîr Veled kumandasında bir miktar kuvveti öncü olarak gönderdi. Bizzat kendisi de kapıkulu askerleriyle Şeyh Müeyyed'in isyanını bastırmak ve Kayseri bölgesini kayıt altına almak üzere hareket etti. Henüz bir iki menzil geçilmişti ki, Kayseri'den gelen haberde Şeyh Müeyyed'in Karamanoğlu'nu davetle şehri ona teslim etmek niyetinde olduğunu bildiriyordu. Kadı Burhaneddin, bu haberdan sonra süratle Kayseri'ye yetişmeye çalıştı. Nihayet sultan, kalabalık bir ordu ile Kayseri'yi çepeçevre kuşatma altına aldı. Daha sonra da malî kaynaklarını zedelemeyen burayı tekrar idaresi altına almayı başardı. Bu olaylar sırasında emîrlik sarayını yakarak iç kaleye kapanan Şeyh Müeyyed ise, baskı karşısında bizzat gelerek, Emîr Veled'e teslim oldu. Önce hapsedildi. Bir süre sonra da katledildi. Bununla birlikte Erzincan bozgununu hazırlayan ve Şeyh Müeyyed'i isyan için de tahriklerde bulunan kumandanlardan Başrioğlu ve Solak Pir Ali'yi de yakalatarak idam ettirdi. Kayseri işini hallederek burada sükkûnu geri getirmeyi başaran Kadı Burhaneddin, daha sonra Şeyh Müeyyed ile işbirliği yapan Karamanoğlu'nu terbiye etmek için o tarafa yollandı.

Böylece Kayseri bölgesinde nüfuz ve iktidarının tekrar kurulmuş olduğunu gören Kadı Burhaneddin, ordunun dağılmasına izin vererek Kayseri şehrinin imarı ile uğraştı ve orada eğlence toplantıları düzenlemeye başladı. 1397 kışı ortalarında Burhaneddin, ordusunun dağılmasından istifade etmek isteyen Karamanoğlu ile işbirliği eden Türkmenler'den bir taifenin Develi'ye geldiğini öğrendi. Bunları terbiye etmeye karar vererek has askeri ile üzerlerine harekete geçti. Göçebe Türkmenler af dileyerek bağlılıklarını tanıdılar. Hükümdar da emniyet düşüncesiyle olacak, bunları sürgün ederek Kayseri dolaylarına yerleştirdi. Bir süre sonra Kadı Burhaneddin'in tekrar Karaman ilinde istila teşebbüsünde bulunacağı söylentisi üzerine Karamanlılar, ülkelerini bırakarak dağlık araziye sığındılar. Nihayet Karamanoğlu Alaaddin Bey'in bu son hareketini onaylamayan kardeşinin oğlu Emîr Şeyh Hasan da yanındakilerle gelerek Kadı Burhaneddin'in hizmetine girdi.

5) Kadı Burhaneddin'in Akkoyunlularla İlişkileri Ölümü ve Devletin Sonu

Kadı Burhaneddin ile Akkoyunlu Türkmenleri arasında daha Kadı Burhaneddin'in vezirliği sırasında başlayan ilişkiler, çeşitli safhalar göstermiş nihayet kudretli hükümdarın bu boy beylerinden Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülmesiyle neticelenmiştir.-

Kadı Burhaneddin, 1379 yılında Erzincan Valisi Pir Hüseyin'in ölümü üzerine burayı ele geçirmek maksadıyla, Eretnaoğlu Ali Bey'le birlikte Erzincan üzerine yürümüştü. Bunun üzerine Akkoyunlu Türkmenleri'nin başkanı Kutlu Bey, oğullarından biri komutasında Mutahharten'e imdat göndermişti. Ali Bey, şehre yardıma gelen Akkoyunlu kuvvetlerine karşı emirlerinden Cüneyd'i göndermiş ise de oluşan savaşta Türkmenler galip gelmişler ve Cüneyd'i esir etmişlerdi. Sonuçta şehir Mutahharten'in elinde kalmış ve Sivas'a dönmüştür.

Kadı Burhaneddin'in, Sivas'ta hükümdarlık mevkiini elde etmesinden kısa bir süre sonra Erzincan emîri Sivas sınırında saldırgan faaliyetlere başlamıştır.

Mısır Memluklu ordusunun sonuçsuz bir kuşatmayı takiple Sivas önlerinden çekilmesinden az sonra, 1389'da, Akkoyunlu Türkmenleri'nin başkanı olup mezarı bugün Erzincan ile Bayburt arasındaki Sinur köyde bulunan Kutlu Bey ölmüş ve bu Türkmen topluluğunun liderliğine de Ahmed Bey geçmişti. Bundan yararlanmak isteyen Erzincan emîri Mutahharten, aradaki anlaşmayı bozmuş ve Akkoyunlularla düşmanlığa başlamış, üzerlerine saldırarak mal ve hayvanlarını yağma ettirmişti. Ancak karşı taarruza geçen kalabalık Türkmenler olağanüstü bir hamle ile onu yaralayıp, ağır bir yenilgiye uğratmışlardı.

Sultan, 1395 yılı yayla mevsimini Köseadağı'nda geçiriyordu; bu sırada onun Erzincan'a yürüyeceğini haber alan Kutlu Beyoğlu Ahmed, elçi ve mektuplar göndererek buyruğu altındaki kuvvetlerle kendisine yardım etmek istediğini bildirmiş, eski dostluğu ihyaya çalışmıştı.

Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey, Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin'den 1398 yazında sürüleri için bir yaylak yeri göstermesini istemişti. Kadı ise kendisine sonbahara kadar bir yer vermişti. Buna kırılan Osman Bey, hükümdardan izin almadan ülkesine dönmek üzere hareket etmişti. Bunu haber alan Kadı Burhaneddin, son derece hiddetlenmiş ve 10.000 kişilik bir kuvvetle onu takibe koyulmuştu. Karargâhından henüz ayrılmış Osman Bey'i emrindekilerle birlikte yakalayıp geri getirmeleri göreviyle, arkasından 4000 kişilik bir kuvvet göndermişti. Ancak takip edildiğini öğrenen Kara Yülük Osman Bey, takipçilerden gizlenmek amacıyla sarp yerlere çekilmişti. Nihayet geceyi çevresindeki düzlüklerde geçiren Kadı Burhaneddin kuvvetleri üzerine günün ağarması ile baskın yapmış ve birçoklarını öldürmüştü. Kadı durumu öğrenince önce

buna inanmak istememiş, yeniden 1000 kişilik bir kuvveti durumunu incelemek için o semte göndermeye karar vermişti. Tam bu sırada Kara Yülük aniden saldırıya geçerek Kadı Burhaneddin'e yüklenmişti. Bu beklenmedik saldırı karşısında kuvvetleri bozulmuş, bunu gören Kadı da, bir ata binerek savaş alanından uzaklaşmak istemişti. Fakat Kara Yülük'ün adamlarından biri tarafından takip edilerek yakalanmıştı. Kadı Burhaneddin, bu kişiden kendisinin hükümdar olduğunu ve serbest bırakmasını istemiş, buna karşılık bir kale vermeyi vaatmişti. Ayrıca, anlaşmanın güvencesi olarak da parmağındaki hükümdar yüzüğünü kendini esir alan adamın parmağına geçirmek istemişti. Ancak bu teklifini kabul etmeyen Kara Yülük'ün adamı kendisini esir etmiş ve Osman Bey'in karşısına getirmişti. Sonra da bütün gün kaçanları takiple Kadı burhaneddin'in askerlerinden birçoklarını öldürmüş olan Kara Yülük Osman Bey, yanında esir hükümdar olduğu halde Sivas üzerine yürümüşü. Şehir surları önüne gelince ileri gelenlerden Sivas'ı kendisine teslim etmelerini istemiş, Kadı Burhaneddin'e de aynı teklifi tekrarlatmıştı. Ancak şehir halkı bunu reddetmişti. Bunun üzerine Kadı, hayatının bağışlanması ve bırakılmasına karşılık olarak Osman Bey'e, Kayseri ve çevresini terketmeye hazır olduğunu bildirmişti. Fakat buna razı olmayan Osman Bey, şehir halkının gözü önünde Kadı Burhaneddin'in başının vurulmasını emretti. Bundan sonra cesedini dörde bölerek her parçasını bir sıraya geçirtti.

Osmanlı kaynaklarında Kadı Burhaneddin'in ölümüne ait en geniş bilgi, Kemal Paşazade tarafından verilmiştir. Buna göre Kara Yülük Osman Bey yurdundan ayrılarak adamlarıyla birlikte Rûm'a gelmiş ve Kadı Burhaneddin'e sığınıp onun hizmetine girmişti. Sayısız ikram ve iltifatlar gören Kara Yülük bir süre böyle yaşadıkdan sonra yurduna dönmek istemiş ve anınsızın hareket etmişti. Bunu haber alan Kadı Burhaneddin, kendisinden izin almadan giden Kara Yülük'e hiddetlenmiş, yanında bulunan az bir kuvvetle ardına düşmüştü. Sonuçta, meydana gelen savaşta kahramanca savaşan Kadı, Kara Yülük Osman Bey'e yenilerek öldürülmüştü.

Bütün bu bilgilerden çıkan sonuç şudur: Kadı Burhaneddin ile Kara Yülük Osman Bey'in arası en sonunda açılmış ve Sivas dışında savaşa tutuşmuşlardır. Osman Bey sıkıştırılmış ve nihayet cesaretli bir kararla ani bir baskın yaparak Kadı Burhaneddin'i gafil avlamaya muvaffak olmuş ve öldürmüştür. Ölüm tarihi ise kuvvetli bir ihtimalle 1398 yılı yazı olmalıdır.

Ancak bu ünlü Türk hükümdarının mezarının bulunduğu yer hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Bugün Sivas şehrinde Kayseri kapısı denilen yerde "Kadı Burhaneddin türbesi" diye anılan yıkık bir bina bulunmaktadır. Türbe harap halde olduğundan içindeki mezar taşları Gökmedrese'de korunmaktadır.

Kadı Burhaneddin'in ölümünün dışarıdaki etkilerine gelince; Timur'un her zaman çekindiği Kadı Burhaneddin'in ölümüne memnun olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hind seferinde iken bu haberi aldığı zaman çok sevinmiştir. Buna karşılık ölümünden memnun kalması doğal olan I. Bayezid'in tutumu hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur.

Kadı Burhaneddin'in öldürülmesinden hemen sonra tahta kimin geçeceği meselesi ortaya çıktı. Sultanın hayatta kalan tek oğlu, Alaaddin Ali Çelebi idi. Devlet ileri gelenleri ve emirler henüz çocuk yaşta olan bu şehzadeyi hükümdar ilan ettiler. Sivas'ı düşmana teslim etmemekte direndiler. Bunun üzerine Kara Yülük Osman, şehri kuşatmaya başladı. Bu tehdit karşısında yeni hükümdar Kara Tatar beyinden yardım istedi. Bir süre sonra Tatar beyi yenilerek geri çekildi. Kara Yülük Osman Bey'de Tatarların geri çekilmesinden sonra tekrar şehri şiddetle kuşatmaya başladı. Bu durum karşısında karşı koymaktan güçleri yetmediği için vazgeçmek zorunda kalan Sivaslılar, şehirlerinin saldırgan Türkmenler tarafından yağmalanmasından ve bir de yaklaşmakta olan Timur tehlikesinden korkmuş olacaktı ki, Osmanlı padişahı I. Bayezid'e haber göndererek şehri teslim almasını istediler.

Bunun üzerine daha önce Amasya'yı almış bulunan I. Bayezid, büyük oğlu Süleyman Çelebi'yi mühim bir kuvvetle Sivas'a gönderdi. Süleyman Çelebi kuvvetleri Kara Yülük Osman Bey'i yendiler. Şehir de Süleyman Çelebi'ye teslim oldu. Böylece devlet arazisinin büyük bir kısmı Osmanlı hakimiyetine geçti. I. Bayezid, oğlunu buraya vali olarak atadı. Nihayet ümitleri kırılan Kara Yülük, Erzincan emîri Mutahharten'in yanına çekildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADI BURHANEDDİN AHMED'İN KİŞİLİĞİ VE DEVLETİNİN KARAKTERİ

Kadı Burhaneddin fırtınalı bir hayattan sonra 1398'de öldüğü zaman henüz 54 yaşındaydı. Nâip olarak hüküm sürdüğü süre istisna edilirse saltanatı ancak 17 yıl sürmüştür. Bu devrede durmadan savaşarak kendinden önce Alaaddin Eretna tarafından Orta Anadolu'da kurulmuş olan Eretna-oğulları'nın egemenlik sahasına dahil toprakları yeniden idaresi altında toplamaya çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur. Sağlam kişiliği, fetihlerde ve bütün davranışlarında gösterdiği sürat dolayısıyla Kadı Burhaneddin ile Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim arasında çok yakın benzerlikler görülmektedir. Anadolu beyleri arasında onun kadar faal, savaştan savaşa koşmuş bir bey daha yoktur. Bunun içindir ki Müslüman yazarlar tarafından **fetih babası** lakabı verilmiştir. Kadı Burhaneddin âlim, âdil, vekar sahibi, keskin zekâlı, yorgunluğa, sıcağa, susuzluğa dayanıklı, sırasında sert konuşur, kimseden çekinmez, fakat aynı zamanda zevk ve safaya düşkün, şarap ve saz toplantılarından çok hoşlanan iyi kalpli, hoşmeşrep ve bilginlere yakın, hassas bir adamdı. Aynı zamanda bağışlayıcı, iyiliksever ve neşeli bir karaktere sahipti. Hükümdarlığı diğer beylere nazaran kısa sürmüş, çabuk yükselerek haşmet kazanmış, mutluluğa ermiş, Rûm sultanı olmuştu. Savaştan hiçbir zaman geri kalmamakla beraber eğlence ve zevke de düşküncü. Allah yolunda tehlikelere bizzat atılır, bu uğurda yorulmak bilmez,

varını yoğunu harcardı. Ulemaya karşı yakınlık gösterir onlarla sohbetten büyük bir zevk duyardı. Haftada üç gün ilmi sohbetler düzenlerdi. Yanına gelenlere saygılı davranırdı. Bütün halkına karşı adalet ve şefkat gösterirdi. Sporu ve askerliği sever âlim bir hükümdar, ince bir şairdi. Aynı zamanda cesur, ve iyi huylu idi. Üç dil bilirdi.

Davranışlarında insancıl ve merhametli olduğu kadar barış-severliği, sözlerine olan sadıqlığı ile kendini gösteren Kadı Burhaneddin'e, bölgedeki feodal beylerle birçok şehir ve illerin halkı kendi arzuları ile boyun eğmişlerdir. Hareketlerinde devamlı ihtiyatı elden bırakmayıp, en küçük tedbirleri almakta ihmal göstermeyen Sultan Kadı Burhaneddin, devlet işlerini şahsen sıkı bir gözetim altında bulundururdu. Fesatlıklar ve rekabetler karşısında tesirlere kapılmazdı. Nitekim kendi tarafından Tokat idaresine getirilen Mukbil hakkında, emirlerden Şeyh Necib'in yaptığı jurnale aldırış etmemiş ve ona hatası kesinleşmedikçe bir devlet memurunun görevinden alınamayacağını bildirmiştir ki, bu onun yüksek ahlakını ve idareciliğini gösterir. Aynı şekilde, kendine karşı suikast düzenleyenlere bile suçları tamamıyla ispatlanmadan hiçbir ceza tatbik etmemiştir. Seferleri sırasında askerine, halkın malına asla dokunulmaması yolunda verdiği emirler de yine onun adaleti ve disiplin severliğini anlatan önemli örneklerdir. Bu özellikleri ile o, tarihte devlet kurucusu vasfını haketmiştir.

Kadı Burhaneddin gençliğinin en ateşli yıllarını Mısır ve Şam'da öğrenimle geçirmiş, buralarda temas ettiği yüksek kültür çevrelerinin kuvvetli etkisi altında kalmıştır. Herhalde onun, Anadolu ve Suriye'de egemenlik kurmayı amaçlamış kudretli bir kumandan ve kişilik sahibi oluşu yanında, geniş görüşlü bir kültür adamı, alim ve edebiyata değer veren ince ruhlu bir insan olmasında bu yaşantının büyük payı vardır. Onun Türkçe, Arapça, Farsçayı iyi bildiği bütün kaynakların birlikte tanıklık ettikleri bir gerçektir.

Hükümdar, Türkçe ve tek yazma nüshası British Museum'da bulunan bir Divan'a sahiptir. Divanda dînî şiirler bulunduğu gibi din dışı şiirler de vardır. Arapça ve Farsçayı da şiir yazabilecek kadar iyi bilen Kadı Burhaneddin'in, çağdaşı diğer şairlerden ayrılarak çevresindeki geniş halk kitlesinin kullandığı Azeri lehçesiyle şiirlerini yazması onda millî ruhun ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Edebiyata olan ilgisinin yanında dînî bilgisinin genişliği, bizzat kaleme aldığı iki eserle sabittir. Bunlar **İksir as-Saadet fi asrar al-ibadat** ve **Tarçih at-tavzih**'tir.

Kadı Burhaneddin, bölgesinde imar faaliyetleriyle de ilgilenmiştir. Kendi adına paralar bastırmıştır.

Kişiliğinde Türk-İslâm- İran geleneklerini toplayan bir hükümdar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadı Burhaneddin'in saltanatını ilân ettikten sonra ilk iş olarak mevkii bakımından tehlikeli gördüğü rakiplerini zararsız hale getirmek için faaliyete geçtiğini görmekteyiz. Öteden beri kendisine muhalefet edegelmiş olan nüfuzlu Eretna emîrlerini önce görevden alma ve tutuklama, fakat daha sonra kendisini yeteri kadar kuvvetli hissedince öldürtmek için yeter suç delilleri bulmuştu. Nitekim 1383 baharında Kayseri sahibi Ömer oğlu Cüneyd'i korkuttuktan sonra, bu emîrlerin bir kısmını sürgüne yollamış, çoğunu da Sivas'ta idam ettirmiştir. Çünkü herhangi bir hanedana dayanmadan sırf kişisel çabalarıyla sivil olarak hükümdarlığa yükselen Kadı Burhaneddin için, aynı amacı güden rakiplerini sürekli bir kontrol altında bulundurmak veya ortadan kaldırmak, saltanatının sürekliliği için alınması gereken tedbirlerin başında geliyordu. Bu bakımdan ayrı bir özelliğe sahip olması gereken Kadı Burhaneddin'i, herhangi bir sülale ve hanedana bağlılığı bilinen hükümdarlarla karşılaştırmamak gerekir.

Böylece devlet idaresinde eski ailelerin nüfuzu ortadan kaldırılmış, kendi emir ve arzusuna mutlak surette uyan kimseleri devletin yüksek mevkilerine getirmiştir. Bundan böyle sahip olduğu mutlak kudret sayesinde devletin her türlü kaynaklarını, askerî ve mülkî bütün kuvvet ve yetkilerini elinde toplamıştır. Sonra da has ordusunu yeniden kurmuş ve kuvvetlendirmiştir. Başkentte toplu bir durumda bulundurduğu bu kuvvet sayesinde, kişiliğine karşı girilen birçok tertipleri hemen ortadan kaldırmak imkânını sağlamıştır. Şahsî güvenliği ile merkezde iktidarını ayakta tutmak için yarattığı bu askerin yanında, onun asıl dayandığı kuvvet, Selçuklularda olduğu gibi ülkenin çeşitli bölgelerindeki büyük toprak sahiplerinin yardımıyla toplanan askerlerle, göçebe ve ücretli askerlerin oluşturduğu devlet ordusu olmuştur. Kadı Burhaneddin, uzun bekleme devresinde kendisi için egemenliğin mukadder olduğu inancını yamak yönünü ihmal etmemiştir. Hükümdar olduktan sonra da İslâm âleminin büyük temsilcisi, İslâm ülkelerinin gerçek koruyucusu sıfatını takınmış ve hareketlerini bu esasa göre meşrulaştırmaya çalışmıştır. Nitekim gerek Memluklularla ve Timur'la olan ilişkilerinde, gerekse Osmanlılara karşı davranışlarında bunu görmek mümkündür.

Kadı Burhaneddin'in belli bir fetih planı olmadığı söylenebilir. Ancak bundan, yaptığı seferlere tamamıyla tesadüfî sebeplerle giriştiği fikrine varmak doğru değildir. Şüphesiz olayların önceden tahmin edilemeyen görüntüleri ve aniden oluşan tehlikeler Kadı Burhaneddin'i çeşitli tarihlerde şu ya da bu cephede harekete mecbur etmiştir. Bu sebeple onun fetihleri gözden geçirilirken belirli bir planın uygulanması değil, o andaki durumun gerektirdiği siyasî amaçlar aranmalıdır ki bunları da esas itibarıyla devletin gelişme seyri belirlemiştir. Öyle anlaşıyor ki fetih hareketlerinde başlıca rolü oynayan kendinden önce Eretna hükümdarı zamanında devletin idaresi altına geçirilmiş olup daha sonra elden çıkmış olan yerleri geri almak düşüncesi olmuştur. Kadı Burhaneddin, Erzincan, Amasya, Malatya, Samsun hattı üzerinde yaptığı toprak ele geçirmeleri

ile eski sınırları yaşatmaya çalışmıştır. Ancak hükümdarın bu düşüncesi, yani Danişmendiye ve Orta Anadolu'ya yeniden sahip olmak ve onun doğal sınırlarına erişmek politikası, bir yandan Orta Anadolu yaylasını elinde tutan Karamanoğlu'nu, öte yandan Osmanlı iktisadiyatının şahdamarı Tebriz, Tokat, Bursa yolunu kontrol edecek önemli merkezleri ele geçirip Ankara'yı tehdit altında bulundurmaya başladığı andan itibaren de, Osmanlıları karşısına ciddi rakip olarak çıkarmıştır. Öte yandan Malatya'yı alarak Suriye'ye doğru genişleme arzusu ise Kadı Burhaneddin'i Divriği'ye kadar sokulmuş olan Memlûkular ile karşı karşıya getirmiştir.

Kadı Burhaneddin'in fetih siyaseti ve usullerine gelince, bu konuda en göze görünen nokta, onun Orta Anadolu'da kendi egemenliğinde feodal beyler sistemini bırakarak, doğrudan doğruya topraklarını kendi topraklarına katmak suretiyle merkezî devletini süratle gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Bu siyaset Eretna hükümdarının Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri bölgesinde öteden beri takip etmiş oldukları siyasî statükonun korunması politikasının bırakılması demektir. Ancak ani katılmalar çetin mukavemetler doğurduğunu, komşu devletlerin müdahalesine yol açtığını tecrübe ile öğrenen Kadı Burhaneddin, yavaş yavaş girme ve fetih yoluyla emellerine erişmek amacını gütmüştür. Bu maksatla Danişmendiye bölgesindeki mahalli hanedanları bir müddet kendisine bağlı olarak yaşatmaya devam etmiştir.

Kadı Burhaneddin, amacına savaş yapmadan ulaşmayı tercih etmekte idi. Çünkü böylece kuvvetlerini korumuş, fethettiği yerlerin mâlî kaynaklarını zedelemekten idaresi altına geçirmiş oluyordu. Ancak tekliflerine red cevabı verilmesi üzerinedir ki, askerin taarruz isteğini arttırmak için yağmaya izin verdi. O, genellikle yakın ve güvendiği adamı yardımıyla can ve mal güvenliği ve çok defa iyi şeyler vaadederek emîri ve kale muhafızını savaşmadan teslim etme ikna ederdi. Hükümdarlığı sırasında birçok kale ve vilayetlerin fethinde de bu böyle olmuştur. Mec-

bur kalmadıkça bağılık ve güveni sağlamada sert tedbirlere ve zorbaca usullere başvurmamıştır.

Fethedilen şehir ve kalelerde alınan ilk tedbirlere gelince, Kadı Burhaneddin, Danişmendiye bölgesinde mahalli beyler egemenliği yerine bunları bir idare altında toplamayı amaçlayan merkezîyetçi bir siyasetin temsilcisi sıfatıyla hareket ettiği halde her nedense ele geçirdiği kaleleri yıkmamıştır. Bu sebeple fethedilen kaleler yine ileride bir mukavemet yuvası haline gelmiş, kendisini uğraştırmıştır. Kadı Burhaneddin, uzun zaman mukavemet eden kalelerin yanına sürekli abluka maksadıyla küçük kaleler yaptırmıştır. Turhal karşısında ve Amasya ili sınırında yaptırdığı iki kale, bu amaçla oluşturulmuştur. Hükümdar, bunlardan başka mühim askerî noktalarda yeni kaleler yaptırmıştır. Genellikle fethedilen kalelere bir muhafız ile asker yerleştirmiştir. Ordusu çekilmeden önce askerlik bakımından gerekli olan tedbirlerle fethi emniyet altına alan Kadı Burhaneddin, fethettiği ile vali, askerî komutan tayin eder, yararlıkları görülen emirlere ikram ve iltifatta bulunarak topraklar verirdi. Bir yerin fethini takip eden günlerde Kadı Burhaneddin tarafından yazılıp defterlere geçirildiğini görmekteyiz. Fethettiği yerlerdeki halkın mülk ve vakıf üzerindeki tasarruf haklarını tanımıştır ki, bu XVI. yüzyıl tahrir defterine intikal eden kayıtlardan belli olmaktadır. Savaşın yağma ve tahripleri geçtikten sonra vilayet ve köylerin imarıyla uğraşarak oraları şenlendirmek yönünü ihmal etmeyen Kadı Burhaneddin, her fırsatta iktisadî hayattaki durgunluğu giderici tedbirler alarak ticareti ve ticaret erbabını korumuştur. Ayrıca yolların güvenliğini sağlama konusunda sert tedbirler almaktan çekinmemiştir. Ta vezirliğinden itibaren yeni vergiler koymamak politikasını gütmüştür.

Öte taraftan Kadı Burhaneddin, Yakınoğlu'da Türk-Moğol imparatorluklarında yerleşmiş eski bir geleneğe uyarak bazen fethi kolaylaştırmak, bazen de emniyet düşüncesiyle sürgün usulünü de zaman zaman uygulamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmedî, Dâsitân-ı 'Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman, yay. N.S. Banarlı, TM VI, yay. N. Atsız, Osmanlı Tarihleri, İstanbul 1949.
- Ahmed Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1930.
- Ahmed Tevhid, Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu, IV, İstanbul 1321
- Ahmed Tevhid, Benî Ertena, TOEM V/25 (1 Nisan 1330)
- Ahmed Tevhid, Kadı Burhaneddin Ahmed, TOEM V, VI.
- Akdağ, Mustafa, Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, Ankara 1959.
- Âlî, Künhü'l-Ahbar, İstanbul 1277-78, I-V.
- Âlî, Künhü'l, Fusûlü'l-hall ve'l-akd, Nuri Osmaniye ktp. nr. 3399.
- Anonim Selçuknâme, yay. ve Türkçe Terc. F.N. Uzluk, Ankara 1952.
- Ârifî, Elbistan ve Maraş'ta Dulkadıroğulları Hükümeti, TOEM V, VI.
- Atsız, Nihal, Osmanlı Tarihine Ait Takvimler, İstanbul 1962.
- Babinger, Fr., Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke, Leipzig 1927.
- Barkan, Ö. Lütî, Kolonizatör Türk Dervişleri, VD II.
- İbn Batuta, The Travels of İbn Battuta, yay. H. Gibb, Cambridge 1962, I-II.
- Baykal, B. Sıtkı, Fatih Sultan Mehmed-Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi, TAD II/3-4 (1964).

- Becker, C. H., Barthold's Studien über Kalif und Sultan, Der Islam VI/4 (1916).
- van Berchem, M., Mateiaux pour un Corpus inscriptionum Arabicarum, le Caire 1910, I, III.
- Brockelmann, Carl, Geschichte der Arabischen Litteratur, Bd. I.II., Leiden 1943-1949; Suppl. I-III, Leiden 1937-1942.
- Cahen CL., Pre Ottoman Turkey, New York 1968.
- Cahen, CL., Le Commerce Anatolien au dbut du XIIIe siècle, Mèanges L. Halpen, Paris 1951.
- Dilcimen, Kâzun, Canik Beğleri, Samsun 1940.
- Divanı Sultan Veled, yay. F. Nafiz Uzluk, Ankara 1941.
- Gaffarî, Cihan Ârâ, Bayezid Umumî Ktp. nr. 2397, yay. Tahran 1342.
- Gibb, A History of Ottoman Poetry, I. London 1900.
- Gibbon, H. A., Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, terc. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928.
- Gökbilgin, Tayyib, XV ve XVI. Asırlarda Eyâlet-i Rûm, VD VI.
- Grenard F., Son Tombeau existe a Siwas, JA, Yeni Seri XVII (1901).
- Ebû Bekr-i Tahrânî, Kitab-ı Diyarbekriyye, yay. Necati Lugal-Faruk Sümer, Ankara 1962, I.
- Ergin, M., Kadı Burhaneddin Divanı üzerine Bir Gramer Denemesi, TDED 3 (1951).
- Eretna ve Kadı Burhaneddin Tarihçesi (Anonim).
- Erzi, Adnan, Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar, Belleten 53 (1950.)
- Erzi, Adnan, Akkoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar, Belleten 70(1954)
- Enverî, Düstur-nâme, yay. M. Halil Yinanç, İstanbul 1928, Le Destan d'Umur Pacha, yay. ve Fransızca terc. I. Melikoff Sayar, Paris 1954.
- İbn Habib, Durratu'l-Aslak, Ayasofya Ktp.nr. 849.
- Halil Edhem, Kayseriyye Şehri, İstanbul 1334.

- Halil Edhem, *Düvel-i İslamiyye*, İstanbul 1927.
- Halil Edhem, *Sivas Sultanı Kadı Burhaneddin Namına Kayseri’de Bir Kitabe*, TOEM III/16, (1328).
- Halil Edhem, *Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûka*, TOEM II/II, 12 (1327).
- Halil Edhem, *Anadolu’da İslâmî Kitabeler* (Melik Gazi), TOEM VI/32 (1331).
- Hamdullah-i Mustevfi, *Nüzhetü’l Kulûb*, yay. G. le Strange, (GMS) Leiden 1915.
- Hammer, jos., *Über die Geographie der asiatischen Türkei*, in “Jahrbücher der Literatur” XIII und XIV, Wien 1821-22. Harita Genel Müd. 1/800.000 Ölçekli Türkiye Haritası.
- Hasan Beğ Rumlu, *Ahsenü’t Tevârih*, Nuri Osmaniye Ktp. nr. 3317 yay. G.N. Seddon, Baroda 1931.
- Heyd, W., *Histoire du Commerce du Levant au Moyen-âge*, Paris 1936, I-II.
- Hüsameddin, H., *Amasya Tarihi*, İstanbul 1332, III.
- İçişleri Bakanlığı, *Köylerimiz*, Ankara 1968.
- İçişleri, Bakanlığı *Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu*, Ankara 1947, I-II.
- İnalcık, H., *Adaletnâmeler*, *Türk Tarihi Belgeleri Dergisi* II/3-4 (1965).
- İnalcık, H., *Osmanlı Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Haki-miyet Telakkisi ile ilgisi*, SBFD XVI/I(1959).
- İsmail Galib, *Takvim-i Meskûkât-ı Selçukiyye*, İstanbul 1309.
- İşiltan, Fikret, *Die Seltckukengeschichte das Aksarâyî*, Leipzig 1943.
- Kadı Burhaneddin, *Divan*, F.F. Godsell, yay. İstanbul 1922.
- Kadı Burhaneddin *Divanı*, İstanbul 1944(Türk Dil Kurumu yayını).
- Kâtip Çelebi, *Kitab-ı Cihannüma*, İstanbul 1145.
- Kitab İcâbetü’s-Sâil, Paris Bibl. Nat. nr. 4437.
- Köprülü, F., *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, THİTM I (1931).

- Köprülü, F., Anadolu Beyliklerine Ait Notlar, TM II (1928).
- Köprülü, F., Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları, Belleten VII/27 (1943).
- Köprülü, F., Azeri, İA.
- Köprülü, F., Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar, TM I (1925)
- Köprülü, F., Salur, El.
- Köprülü, F., Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar, İstanbul 1934.
- Köprülü, F., Orta Zaman Türk Hukuku Müesseseleri, Belleten V.
- Köprülü, F., Anadolu'da Türk Dil ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumi Bakış, Yeni Türk Mecmuası, I-III (1933)
- Köprülü, F., Divan Şiiri Antolojisi (XIV. Asır Şairleri) İstanbul 1931.
- Köprülü, F., Türk Edebiyatının Menşei, MTM IV.
- Köprülü, F., Les Origines L'Empire Ottoman, Paris 1935 Türkçe terc., Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Ankara 1959.
- Köprülü, F., Anadolu'da İslâmiyet, EFM, II/4 (1338)
- Köprülü, F., Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, İstanbul 1918.
- Kurat, A.N., Yarlıg ve Bitikler, İstanbul 1940.
- Kramers, J.H., Sultan, El.
- Mahmud Kaşgarî, Divân-ı Lugati't-Türk, yay. Kilisli Rıfat, İstanbul 1333-1335, I-III. Türkçe terc. Besim Atalay (TDK), 1939-1941, I-V.
- Markizî, Kitabü's-Sülûk, Kahire 1936, I-II.
- Mazıoğlu, H., Kadı Burhaneddin, Arayış Dergisi, 9(1957).
- Melioranski, P., Bruchstücke aus dem Divan des Ahmet Burhaneddin aus Sivas, in "Vostocnyja Zametki" Petersburg 1895
- Michel, P., Chronique de Trebisonde, Lebeau, Histoire du Bas-Empire, Paris 1836, XX.

- Minorsky, V., A Soyurghal of Qasim b. Jahangir Aq-qyunlu, BSOS, IX, (1937-1939).
- Mirhond, Ravzatü's-Safa, Luknov 1332.
- Mirza Bala, Kadı Burhaneddin, İA.
- Müneccimbaşı Ahmet, Cami'ü'd-Düvel, Süleymaniye Es'ad Efendi Ktp. nr. 2101-2102. Bayezid Umumî Ktp. nr. 5019-20. Türkçe terc., Sahûfû'l-Ahbar, İstanbul 1285.
- Nüveyri, Nihâyâtü'l-Arap, Köprülü Ktp. Arapça yazmalar bölümü nr. 1188.
- Oral, M. Z., Hudavend Hatun Türbesi ve Hayatı, Niğde 1939.
- Oral, M. Z., Kuvvadar-oğulları, Belleten 73 (1955).
- Oral, M. Z., Durağan ve Bafra'da İki Türbe, Beletten 79 (1959).
- Ravâmizü'l-Ayân, Süleymaniye Hâlet Efendi Ktp. nr. 583, III, V.
- Repertoire Chorondologique d'Epigraphie Arabe, I-XVI (RCEA) Kahire 1942 vd.
- Safadî, al-Vâfi, Topkapı Sarayı III. Ahmed Ktp. nr. 2920.
- Safadî, al-Asr ve A'vanü'n-Nasr, Ayasofya Ktp. nr. 2964 IV.
- Sağlam, O. F., Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Bazı Kitabelerle Meskûkâtın Millî Tarihe Hizmetleri, IV. Tarih Kongresi Zabıtları, Ankara 1952.
- Sümer, F., Ağaç-Eriler, Belleten 103 (1962).
- Sümer, F., Oğuzlara Ait Destanî Mahiyyette Eserler, DTCFD XVII/3-4 (1959).
- Sümer, F., Oğuzlar, Ankara 1967.
- Sümer, F., Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar, TAD I/I.
- Sümer, F., Karakoyunlular, Ankara 1967
- Sümer, F., Anadolu'da Moğollar, SAD I/I (1970).
- Sümer, F., Döğörlere Dair, TM X.
- Sümer, F., Anadolu'da Yaşayan Bazı Üç-oklu Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller, İFM XI/1-4 (1950).
- Sümer, F., Afşarlara Dair, Köprülü Armağanı, Ankara 1953.
- İbn Şeddad, Târihü'l-Meliki'z-Zâhir, terc. M.S. Yaltkaya, Baybars Tarihi, İstanbul 1941.

- İbnü's-Şihna, A'd-durrü'l-Müntehab, yay. J. Sauvaget, Beyrut 1933.
- Şikârî, Karaman oğulları Tarihi, yay. Mesut Koman, Konya 1940.
- Taeschner, F., İslâm Ortaçağında Fütüvvet Teşkilâtı, İFM XV/1-4 (1953-54).
- Taeschner, F., Das anatolische Wegenetz nach osmanischen Quellen, Leipzig 1924-1926.
- Taeschner, Beitrage zur Geschichte der Achis in Anatolien (14-15. Jahrh). 'Islamica' IV, Leipzig 1931.
- Tacizâde Sadi Çelebi, Münşeâtı, İst. Ens. yay., 1956.
- İbn Tagribirdi, Nücumü'z-Zâhire, yay. Popper, Berkeley 1936.
- Tarlan, A.A., Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf, TDDE VII (1958).
- Takiyüddin Temimî, Tabakat, Bayezid Umumî Ktp. nr. 5209.
- Tekindağ, Ş., Karamanlılar, İA.
- Tekindağ, Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı, İstanbul 1961.
- Temir, A., Anadolu'da İlhanlı Valilerinden Samağar Noyan, Köprülü Armağanı, Ankara 1953.
- Togan Z. Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul 1946.
- Togan Z. Velidi, Azerbeycan, İA.
- Togan Z. Velidi, Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti, THİTMI (1931).
- Togan Z. Velidi, Harzemde Yazılmış Eski Türkçe Eserler, TM II.
- Turan, O., İktâ, İA.
- Turan, O., Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuku, Belleten 47.
- Turan, O., Selçuk Kervansarayları, Belleten 39.
- Turan O., Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Ankara 1958.
- Turan, O., II. İzzeddin Keykâvus'a Ait Bir Temliknâme, Zeki Velidi Togan'a Armağan, İstanbul 1950-55.
- Turan, O., Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ankara 1965.

- Turan, O., Selçuklular Zamanında Sivas, DTCFD IV (1951).
- Turan, O., Selçuk Türkiye sinde Fâizle Para İkrasına Dair Hukukî Vesika, Belleten 62.
- Thomas de Medzoph, Expose des guerres de Tamerlan et de Schach Rokh, Fransızca terc. F. Neve, Bruxelles 1860.
- Al-Umarî, Mesalikü'l-Ebsar, yay. F. Taeschner, Leipzig 1929.
- Uzunçarşılı, İ. H., Kitabeler I., İstanbul 1927.
- Uzunçarşılı, İ.H., Kitabeler II. İstanbul 1929.
- Uzunçarşılı, İ.H., Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal, İstanbul 1941.
- Uzunçarşılı, İ.H., Eretna, İA.
- Uzunçarşılı, İ.H., Anadolu Beylikleri, Ankara 1969.
- Uzunçarşılı, İ.H., Sivas Şehri, İstanbul 1928.
- Uzunçarşılı, İ.H., Eretna-Kadı Burhaneddin, Belleten 126,
- Uzunçarşılı, İ.H., Karaman-oğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman İmareti Vakfiyesi, Belleten I.
- Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1947, I.
- Weil, G., Geschichte der Chalifen, Stuttgart 1846-1862.
- Wittek, P., Von der byzantinischen zur türkischen Toponymie, Byzantion X (1935).
- Wittek, P., Menteşe Beyliği, Türkçe terc. O.Ş. Gökyay, Ankara 1944.
- Wittek, P., İslam und Kalifa, ASS LII (1925).
- Yinanç, M.H., Diyarbakır, İA.
- Yinanç, M.H., Bayezid, İA.
- Yinanç, M.H., Akkoyunlular, İA.
- Yinanç, M.H., Celâyirliler, İA.
- Yinanç, M.H., Dulkadırlılar, İA.
- Yinanç, M.H., Maraş Emîrleri, TTEM XIV, XV.
- Yûnûni, Zeyl-i Miratü'z-Zaman, Haydarâbâd, 1955-61 III.
- Yücel, Y., Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı Candar Münasebetleri, TAD I (1963).
- Yücel, Y., Çelebi İsfendiyar Bey, TAD II/2-3 (1964).
- Yücel, Y., Timur'un Bayezid'e Gönderdiği 1395 Tarihli Mektup, Belleten XL/158 (1976).

Yücel, Y., Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, Ankara 1970.
Zambaur, E., Manuel de Genealogie et de Chronologie Pour
I'Histoire de l'Islam, Hanover 1927
Zeyneddin Tâhir, Durratü'l-Eslak, Topkapı Sarayı, Hazine
Ktp., Arapça Yazmalar Bölümü nr. 1459, I-III (Bir
arada).

87. 06. Y. 0001 - 755

№ 10612

KADI BURHANEDDİN

Kadı Burhaneddin Ahmed, Kayseri ve Sivas dolaylarında, Eretnalılar Devleti'nin son devirlerindeki otorite boşluğundan ve yönetimin ehliyetsiz kişiler eline geçmesinden yararlanıp, Eretna Devleti'nin toprakları üzerinde, kendi adıyla anılan devletini kurmuştur.

Kadı Burhaneddin, devletini kurduktan sonra, çevresindeki beyliklerle, kendini tanıtabilmek amacıyla, bir dizi savaşlar yapmıştır. Bu savaşlar sonucu, Orta Anadolu'da güçlü bir Türk devleti haline gelmiştir.

Bu kitapta Kadı Burhaneddin Ahmet ve Devleti'nin güçlü bir devlet olmasının hikâyesini bulacaksınız.